

83.5(4Чкр)1

С 79

**Інститут літератури АН України ім. Т. Г. Шевченка
Івано-Франківський державний педагогічний інститут ім. В. Стефаника
Івано-Франківський обласний осередок РАУ
Івано-Франківське обласне Педагогічне товариство
Івано-Франківська обласна організація Товариства
книголюбів України**

**ВАСИЛЬ СТЕФАНІК
І УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА
(ТЕЗИ)**

Частина II

83.3(44кр)/

с 79

Димитров

- 3 -

III СЕКЦІЯ

НБ ПНУС

762324

1

МОВА І СТИЛЬ ТВОРІВ В.СТЕФАНИКА

БАБИЧ Н. /Чернівці/

ПСИХОЛОГІЗМ НОВЕЛ В.СТЕФАНИКА ЗАСОБАМИ
ФРАЗЕОЛОГІЇ

Ефективними семантико-стилістичними засобами творення психологічного тла / психологічної напруженості/ є в новелах В.Стефаніка фразеологізми. Відзначимо, що практично всі фразеологічні одиниці у мові письменника - народноросмовні. Колорит семантики фразеологізмів, як і колорит новел, - емоційно знижений: трагізм селянського буття, матеріальна потреба і фізичне виснаження зумовлювали жорстокість і глибокість у людських стосунках, у мовленні.

Багатство індивідуального словника В.Стефаніка зумовлювалось не кількістю слів / писав коротко, та сильно/, а їх семантичною вагомістю. Так і з фразеологічними ресурсами його мови: всі фразеологізми стилістично вмотивовані, за структурою лаконічні /переважають словосполучення, здебільшого бінарні/, за вживанням - мікроконтекстні /тобто текстова реалізація небагатослівна.

Фразеологізми В.Стефаніка поділяємо на такі семантико-стилістичні групи: I/ фразеологізми - побажання /пор.: побажання зла, прокльони: Бодай же нас, тату, земля не прожерде /Палій/. Іди на зломану голову /Палій/, ...бодай его шдях трафив /З міста идучи/, ...бодай і земля вікинула! ...бодай голову /Момила /Новина/, Аби так моїм ворогам конати, як..../ Синя кн./; по-

76 23 24

фр

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ЦЕНТР

бажання добра: най з богом спочиває на могилі /З міста йдучи/, застереження: Бог буком не б"є /Палій/; 2/ фразеологізми - характеристики психічного стану людини: пригніченості, розпацу - такий гук напав, що-м чиколонки гриз і чупер на собі микав /Кам. хрест/, та й знов літав як несповна розуму по тоці /З міста йдучи/, поволікся до дому з дітьми, як пришиблена курка /Лесева фам./, тото, небого, десь б"єш головов у стіни, тото до бога ридасш /Стратився/; втрата психологічної напруженості - Радним як би камінь з сечця вправ /Засідання/, як би гукую відняло /Палій/; байдужості, непричетності - село вімерло шодо лаби, а я собі радки не гадаю, у тот бік не дивлюси /Плія/; розгубленості - стали, як севед води /Катруся/, не міг собі ради дати з дітьми без жінки /Новина/; розумового напруження, викликаного психічним станом - радка радку пошибала /Діти/, заодити у голову, чим тебе поховаю /Катруся/ та ін.; 3/ фразеологізми, що характеризують психологію стосунків між людьми: нервове збудження - у хаті таке покаянія, шоби птаха не сіла на хагу /З міста йдучи/, ци я з ним свині пас? /Засідання/, застосування фізичної сили - Ні брав"ем си за барки за якогось там латюгу /Засідання/, з синців не виходимо, та так нас бмили в гукі, що... /Кам. хрест/; 4/ фразеологізми - евфемізми з ідентифікатором "померти": Воліла бих ті на лаву лагодити /Виводили з села/, вже ї обмиете та й гукі навхрест складете /Діти/, вже тут буле аміні /Стратився/, шо тебе у гріб загнало? Нашо ти дуку стратив? /Стратився/; 5/ фразеологізми психологічної оцінки майнового банкрутства: Ми, Катруся, геть з усього вшли /Катруся/, Пшло маєство за волою /З міста йдучи/, все йшло йому з гукі, а нішо в руки /Синя кн./.

Високий ступінь психологізації порівняльним фразеологізмом

Івано-Франківський національний університет
імені Василя Стефаника
код 02125268
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Інв. №

76 23 24

зеологічним конструкціям, які своїми асоціаціями посилюють відчуття, у т.ч. фізичне: Сиджу я та реву, так реву, як би з ні хто паси дер /Синя кн./, ... легко, як замінити сестри /Синя кн./, Хоч би Іваниха хрестом стедилася, то не помогло /Кам. хрест/, ... Як венята коло голої кістки, коло того хліба заодилися /Новина/. Фразеологізми у текстах новел В.Стефаника повторюються рідко - різноманітність їх зумовлена глибоким знанням письменником народної фразеології і майстерними, хоч і не частими, авторськими їх трансформаціями.

БАРАН Я. /Івано-Франківськ/

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ДІАЛЕКТИЗМИ У НОВЕЛАХ В.СТЕФАНИКА

1. Поняття фразеологічні діалектизми охоплює тут ті фразеологізми новел В.Стефаника, які містять хоч би один діалектний елемент: лексичний, фонетичний чи граматичний. Ці фразеологізми зустрічаються як в мові автора, так і в мові персонажів, але представлені там і за своїми функціями, і за кількістю, і за різновидами неоднаково.

2. В мові автора кількість фразеологічних діалектизмів у порівнянні до їх наявності в мовній партії персонажів незначна. Вони охоплюють два їх різновиди: фразеологізми з лексичним діалектним компонентом /чупер микати", "вершати як стеклий", "най бог сохганить" / і фразеологізми з фонетичним діалектним елементом /"розтягтися, як струна", "стрелотати зубами"/. Їх використання пояснюється прагненням автора до єдності з мовою персонажів. Іноді поряд з діалектним формою фразеологізму В.Стефаник

використовує його загальноновживаний варіант. Порівн.: "стреготав зубами" - "зас. стреготав зубами, як жорнами". Фразеологізми з лексичним діалектним компонентом виконують в мові автора експресивну та інші функції.

3. В мові персонажів є три види фразеологічних діалектизмів: з лексичним, фонетичним і граматичним діалектними елементами. Зустрічаються й змішані варіанти. Серед фразеологічних діалектизмів є суто діалектні, тобто такі, усі компоненти яких, не рахуючи службових, є діалектизмами. Наприклад: баду та баду - слово за словом, та й аяус - та й усе, шлях трафив - лайливий вираз. Але в основному ці фразеологізми містять лише один, рідше два лексичні компоненти, що є діалектизмами. Наприклад: "не мати рихту" / рихт - право/, "вік спендити" / спендити - збути, промучитися/, "чиолонки гризти" / чиолонки - кістки/. Вони підсилюють експресивність мови персонажів, роблять її барвистішою, образнішою, іноді точніше передають значення фразеологізму /порівн.: грейшпр не видіти - не мати грошей: грейшпр, грейшар - дрібна монета, яка була добре відома населенню/, а часом виражають психологічний стан людини, дають оцінку явищам, показують відношення до них /порівн.: запри гамбу - закрий пашу, рот - має зневажливе значення/.

Фразеологічні діалектизми з фонетичним діалектним елементом за кількістю і за частотою вживання займають у мові персонажів перше місце. Від літературних варіантів вони відрізняються окремими звуками. Наприклад: щцка коло рота не обішла, бодай земля і вікінула, магом седе, у ярем запергали, з помнєті не вікінуло. Рідко, але зустрічаються випадки афerezису /лиш так му все з гук паде/, це рідше - анакопи /нічо у роті не мав/.

Найменше в мовних партіях персонажів фразеологічних діалек-

тизмів з граматичним діалектним елементом: брав-ем си за барки, цеї хати і чума зболяла би си: дуда-и на ті, як на гану.

4. За смислом фразеологізми з фонетичним і граматичним діалектним варіантом не відрізняються від відповідних загально-відомих еквівалентів і не складають труднощів для розуміння тексту. Основне їх призначення в новелах полягає у відтворенні реального мовного колориту, тобто покутського діалекту.

5. Найбільше у новелах фразеологічних діалектизмів з фонетичними, менше з лексичними і найменше з граматичними діалектними елементами. Щодо розподілу фразеологічних діалектизмів та й фразеологізмів взагалі по новелах, то склалася така картина: найбільше їх у ранніх новелах, найменше у новелах останнього періоду. Те саме стосується і збірок. Так, наприклад, "Дорога" містить у два рази, а новели 1926-1933 років у десять раз менше фразеологізмів ніж "Синя книжечка" і "Камінний хрест".

ВИЧКО З., ВІЧКО Н. /Львів/

ДО ПИТАННЯ ПРО МОВУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

В.СТЕФАНИКА

І. Професор І.З.Петличний у своїй статті "Лише діалект чи літературна мова й діалект?" Літання українського мовознавства. - Львів. ун.-т, 1962, кн.5/ заперечує думку Б.В.Кобилянського, знаного нашого діалектолога, про те, що В.Стефанік писав свої твори діалектом в усіх складових частинах /"Про діалектизми в мові художніх творів та про мову творів В.Стефаніка і Марка Черемшини" - Наук. зап. Львів. пед. ін-ту, 1969, т.2/. Учений

приходить до висновку, що треба розрізняти мову авторську й персонажів; Стефаник володів тогочасною літературною мовою, що підтверджується його листами, висловлюваннями І.Франка.

2. Безперечно, що безглуздо було б не розрізняти мову авторську й персонажів у художньому творі при його аналізі. Однак, як на нашу думку, не слід змішувати тут і два функціональних стилі: епістолярний та художньої літератури. Якщо ж письменник пише свої листи літературною мовою, притаманною його часові, то це ще зовсім не значить, що він мусить такою ж мовою писати й свої художні твори.

3. Як показують спостереження над мовою новел Василя Стефаніка, кількість діалектних елементів усіх рівнів, як у мові автора, так і в мові його персонажів майже однакова. Наприклад, у новелі "Виводили з села" зафіксовано в авторській мові 19 діалектизмів / закаменіло, тата, закардавлену, него, д"воротям тощо/, а в мові персонажів - 21 / колію, пістувала, дула-м, віріде, переночуй і т.д./ . Подібне співвідношення виявлених діалектизмів бачимо і в інших новелах, приміром, "Стратився", "В корчмі", "Лесева фамілія", "Мамин синок", "Гріх", "Озимина" та інших.

4. Таким чином, повністю підтверджується думка Броніслава Володимировича Кобиляньського про те, що художні твори Василя Стефаніка писані його рідним покутським говором. Адже ж не міг видатний письменник користуватися якимось конгломератом, хоча, безперечно, знав досконало й літературну мову.

БІЛОУСЕНКО П. /Кривий Ріг/

СЛОВОТВІРНІ ДІАЛЕКТИЗМІ У НОВЕЛАХ

В.СТЕФАНИКА

1. У цілому правильна думка про широке проникнення діалектизмів у мовну тканину новел В.Стефаніка потребує уточнення й конкретизації на різних структурних рівнях: фонетичному, лексичному, словотвірному, морфологічному, синтаксичному. Здобуті дані поповнять уявлення про мовно-стилістичні особливості творів "абсолютного пана форми" /І.Франко/. У доповіді розглядаються особливості вживання словотвірних іменникових діалектизмів як у авторському мовленні, так і в мовленні персонажів.

2. У авторському мовленні в новелах В.Стефаніка досліджувани діалектизми майже не трапляються. Автор вдається до використання словотвірних діалектизмів лише у двох випадках: 1/ при вживанні етнографізмів /кошици "плетена з лози споруда у формі коша для просушування і зберігання кукурудзи"; румунка "румунська горілка" тощо/; 2/ для наближення оповідача до дійових осіб, тобто створення ефекту, коли оповідач виступає уявною дійовою особою /поривач "кочерга"; конина "кінь"; кодійовень "залізничник"; рацинець "термін"; маєство "масток" та ін./.

3. У мові персонажів трапляються такі діалектні риси іменникового словотвору:

а/ словотворчий суфікс відрізняється фонетичною огласовкою: п"атника, пшеница; органе, житє, весіле; плагатир; небожета, сарачета; папірчек; голак; стобірі та ін.;

б/ при спільній твірній основі літературна і діалектна деги-

ратема рідняться словотворчим формантом: пустек "пустун", блаз-
ник "блазень", жидики "жиденлта", жура /-џ / "журба"; курятко
"курятко";

в/ твірна основа з одним і тим же коренем має відмінності
в фонетичній огласовці /війт, але вітуха: Тимофій, але Тимофі-
ка/; у морфемній будові /ротанка "горлянка"; гучитель "погучи-
тель";

г/ іменники творяться за допомогою однакового форманта від
синонімічних, але різних основ /платана "платок", "хустина";
пістунка "нянька"/;

д/ у словотвірній структурі слова виокремлюються надлиш-

кові форманти /памчетка "пам"ять", які, втім, можуть виступати
засобом власне українського словотвірного оформлення іншомовних
слів /рицичка "рецепт"/;

е/ словотвірні діалектизми відрізняються лексико-словотвір-

ним значенням /бсехунка "ворожка", деревиле "домовина", розв"є-
зок "тлумачення /снУ"/; воловод "віршовка, налігач";
е/ зазначені відмінності виступають у комплексі /збуї
"розбійник"; нечест "безчестя", голодник, голодник "голодранець".
4. Словотвірні іменникові діалектизми не заважають розумін-

ню тексту новел, оскільки їх значення читач може легко вивести з
словотвірної структури похідного або з контексту. Спостереження
дають підставу свідчити, що В.Стефанік дбав про те, щоб слово-

лізу поведінки персонажів, дотримуючись при цьому, за словами
І.Франка, артистичного такту і міри.

Д ВОНДАРЕНКО /Івано-Франківськ/

НАЗВИ РОСЛИН У ТВОРАХ В.СТЕФАНИКА

Серед лексичного складу творів В.Стефаніка помітне місце
займають назви рослин, які можна поділити на такі групи: назви
дерев /дуб - 3, верба - 16; вільха - 1, береза - 1, ясен - 1,
смерічка - 1 (тут і далі цифрою позначаємо частоту вживання /,
назви плодкових дерев /горіх - 4, оріх - 1, горішок - 2, глушка - 8,
вишня - 7, вишенька - 3, яблуня - 1, дубінка - 1 /, назви квітів
/ роза - 5, ружа - 1, біла роза - 2, японська роза - 2, барві-
нок - 4, кактус - 2, лілія - 2, васильок - 1 /, назви зернових
культур - /жито - 4, пшениця - 9, яра пшениця - 1, кукурудза - 5,
ячмінь - 2 /, назви олійних культур / конопельки - 1, мак - 2 /,
назви бур'янів / будяк - 2, буячок - 1 /, назви кущів /калина - 2,
лоза - 1 /, назви трав'янистих рослин /очерет - 1, рута - 1,
перекотиполе - 1 / та ін.

Чималу групу слів являють собою назви частини рослин: лис-
тя - 7, лист - 8, листок - 5, листочок - 5, листе - 1, галузка - 5,
галузця - 4, гиля - 1, бабилля - 4, зерно - 4, коріне - 1, ко-
рінь - 1, квітка - 7, квіти - 1, квіт - 2, цвіт - 6, колосся - 5,
колосок - 2, колос - 2, кора - 1, деревина /стовбур/ - 1, огі-
рок - 1, гарбуз - 3, гарбузик - 1 та ін.

Також і узагальнюючі назви рослин: дерево - 3, ліс - 20,
сад - 1, цвіти - 1, квіти - 2, бур'яни - 1, стебло - 2.

Аналізована група лексики в творах В. Стефаника відзначається не тільки багатством семантичних підгруп, а й різноманітністю граматичних форм: а/ на рівні категорії одиничності /збірності: корінь - коріне, колосок - колосси, галузка - галуззя, листок - листя, б/ на рівні словотвору: горіх - горішок, лист-листок - листочок, вишня - вишенька, будяк - будячок, трава - травинка. Як правило, використовуються суфікси зменшеності / пестливості, за допомогою яких письменник передає відтінок розмовності або поважне ставлення до тієї чи іншої рослини.

Деякі назви мають не тільки літературну форму, а й діалектну, яка сприяє організації місцевого колориту мовлення: листя - листя, яблуня - яблінка, рожа - ружа, бур'яни - буріни.

За допомогою прикметників В. Стефаник конкретизує вид певної рослини: пшениця - яра пшениця, рожа - біла рожа, японська рожа.

Окремих словам групи назв рослин та їх частин у новелах властива багатозначність. Наприклад, слово квіти є назвою рослин і назвою частини цієї рослини, бараболя /барабуля, барабулька / - назва рослини, коренеплоду, страви: "Зісхле бадилля бараболі шелестить на нім" /Василь Стефаник.- Твори.- К.- 1971.- С.152. Далі називасмо тільки сторінку /, "Я барабульку вікопаю, як кукурудзок підійму..." /242/, "А як не зможеш підвестися, то здихай на барабулі" / 82/.

Слова калина, верба, лоза, перекотиполе, та ін. використані письменником у порівняннях, які сприяють художньо-образному зображенню персонажів, їх дій: "І вона земля за твою силу дає тобі повну хату дітей і внуків, що регочуться, як срібні дзвінки, і червоніють, як калина" / 27/, "Але я руки обітну, як вербу підчимаю!" / 58/, "І ходиє я по тім світі, і гнувся, як лоза, для кавалка хліба, і чув на собі сотні гордих очей" /161/.

"І скакав з могили на могилу, як осіме перекотиполе" /167/.

Назви рослин у новелах В. Стефаника займають чільне місце в описі місцевості, де живуть, працюють персонажі, у характеристиці самих персонажів, їх діяльності, поведінки: "Іхав дорожок поміж полями на бриці міхів. Пшениці і жита, як золоті і срібні гаї, та й легким вітром до себе клонилися" /196/, "Вишні зацвіли, аж молоко капає, а я лежу та на сопівку граю" /70/, "Плач і колія підкидали сивою головою, як гарбузом" /52/.

Отже, аналізована група лексики в творах В. Стефаника відзначається багатством і майстерністю її використання.

БАКАЛОК Я. /Івано-Франківськ/

РОБОТА НАД СЛОВНИКОМ МОВИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ В. СТЕФАНИКА

Кожна епоха відповідно до умов життя, до рівня і потреб культурного розвитку ставить певні проблеми і до лексикографії. Серед них важливе значення має створення словників мови творів українських письменників. Безцінним джерелом дослідження розвитку української літературної мови на західноукраїнських землях кінця ХІХ- початку ХХ століття є робота над Словником мови художніх творів В. С. Стефаника.

Зупинимось на лексико-семантичній характеристиці займенників весь та мій, виявимо кількість і якість лексичних значень даних слів, вкажемо на частоту їх вживання та визначимо значеннєві відтінки.

Означальний займенник весь та його варіанти увес, врос,

увес вживаються у новелах В.С.Стефаніка 714 раз з такими значеннями: I. Означає щось як ціле, неподільне, взяте повністю /200/: "[...] Вони /Басараби/ всі зчеплені до купи". 150, а/ Означає цілковите охоплення кожного у нерозривному зв'язку з іншим /76/: "Вона [мужичка] хоче цілувати всіх панів по руках і дуже несміливо, /167/. Повт. /7/: "Всі блукаючих, всіх бідних, всіх нещасних вона [вовчиця] зодягала і кормила зі своєї бідної долони" 232; б/ У сполученні з абстрактним іменником означає вищий ступінь виявлення якості, стану і т. ін. /24/: "Сумлінне точить, а то кара над усіма карами" 155; в/ У сполученні з кількісним числівником указує на повну кількість, виражену цим числівником /8/: "Всі три газди обернулися до злодія". 161.

2. Субст. Вичерпне охоплення, сукупність предметів, явищ, дій, понять, те що є без винятку /149/: "Ну та це дебраки всю би забрали". 125. Повт. /4/: "-Я ще хочу образ цулувати, я ще хочу поріг, я ще хочу всіх. всіх, де хто є на світі,- кричав злодій". 164 // Ужив. як узагальнене слово при переліку /12/: "[...] Я [дід] їм [дітям] коровку дав, плуг дав, усе дав" 90.

3. При іменнику з прийменником на. Утворює сполуки способу дії, що означають повноту посилення протікання дії /3/: "[...] Мені здавалося, що як мене нема дома, то він плаче голосно, на всю хату". 169. У фразеологічному сполученні описуваний займенник вживається 10 разів: "гет все", "кілько всего", "з усієї сили", "постелити на увес вік", "віти з усього", "збирати всі сили", "з усіх усюдів", значення яких розкривається у доповіді.

Присвійний займенник мій вживається 234 рази з такими значеннями: I. Відповідник до я /126/: "Я [Іван] пішов до них у гості та й кров моя застигла на їх господарстві..." 140, а/ Який перебуває в користуванні того, хто говорить, є його власні-

ств /28/: "Оце моя хата, і моє поле, і мої городи" /14/, б/ У значенні іменника моє, мого. Те, що належить мені /14/: "Там є вібито і твоє намено. Не біси, є і моє, і твоє..." 72, в/ Який виходить від мене, зроблений, створений, сказаний, прожитий і под. мною /3/: "-Вже моє оранє скінчилося! 32, г/ Який призначається мені /2/: "Я платю, а ти давай, бо мій кременал, а твоя смерть! 20, д/ Який такого віку, як я /1/: "Моя вества вімерла і на войнах погубла, я не маю з ним говорити". 132. 2. Який перебуває в родинних або дружніх стосунках зі мною /97/: "Лиш по голові пізнає, що це мій дід". 247, а/ Той, до кого приязно звертаються, про кого йде мова /17/: "Я тебе відпокутую, і ти в мене виростеш великий, мій сину". 235, б/ Ужив. при традиційному звертанні до бога /2/: "Мій ласкавий боже, чим я годен відплатити твою ласку?" 239. 3. Субст. мій, моя: чоловік, дружина /6/: "А мій гине десь у чегах" 244. У фразеологічному сполученні даний займенник вживається 4 рази: "моя дорога", "боже мій", "моє діло", значення яких розкривається у доповіді. Окрім того подається характеристика використання різних граматичних форм, характеризуються типи тлумачень лексичного значення займенників весь та мій.

ВИСОЧИНА А., ПОПОВА І. /Дніпропетровськ/

МОРФОЛОГІЧНІ ДІАЛЕКТИЗМИ У ТВОРАХ

БАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Василь Стефанік - письменник реаліст, який прагнув правдиво й чесно змалювати долю свого народу. Його твори вражають стислістю, лаконізмом, ліризмом і разом з тим надзвичайною силою драматизму. Коротко, але точно цю особливість художнього доробку Стефаніка розкрив Максим Горький: "... як коротко, сильно і страшно пише цей чоловік". Василь Стефанік силою художніх образів дає змогу сучасному читачеві зрозуміти й пережити трагедії селянського життя, рязучої бідності, нужди, безнадійної самотності, відчувати красу й благородство душі простої людини. З такою експресією передати глибокі думи й прагнення своїх героїв Стефанік зміг, використовувачи великі можливості неповторного покутського діалекту. Мова творів талановитого співиця селянської бідноти, борця проти соціального й національного гніту є однією з найбільш свосрідностей і одночасно секретом великої впливової сили його новелістичної спадщини. Характеристику героїв, умов їхнього життя В. Стефанік подає покутським діалектом, говіркою того середовища, в якому вони живуть. І це, на думку М. Рильського, є "одним із свосрідних джерел очарування" творів письменника. Діалектизми виявляються на всіх мовних рівнях. З морфологічних діалектизмів, які є предметом дослідження, відзначимо найбільш поширені.

1. Читання в роді окремих іменників, зокрема перехід їх з одного роду в інший, наприклад: "Одію нема, та що вона тобі

зварить" /"О нь"/.

2. Форми Н.-З. відм. одн. іменників середнього роду з давнім закінченням -э і неподовженим приголосним перед ним: весіде, дите.

3. Р. відм. множ. з флексією -ий : грошій, у люді, до дітий.

4. С. відм. одн. іменників і займенників жіночого роду із стягненим закінченням -ов : сльозу за сльозои, як дитина за мамов; б'ю головою у стіни; за мною, з собою, за собою, з тобов.

5. Фонетично відозмінені архаїчні форми Д. відм. множ. з флексією -ем / з -ьмь/ : твоїм дітем і людем.

6. Скорочені форми Д.-М. відм. однини прикметників жіночого роду зокрема з флексією -і, в якій втрачено кінцевий й : на шукі сисні.

7. Рефлекси давньої форми Д. відм. особових займенників 1-ої та 2-ої особи і зворотного займенника : вінєсла ми хліб на дорогу; та й ти амій зроби.

8. Форми Р і Д. відм. одн. предметно-особового займенника чоловічого роду без переходу е в о : до него, через него, з него, ему.

9. Усічені форми Р. та Д. відм. однини займенника 3-ї особи, як-от : Пустив го, невіра, марно. Так го зсукав, що до смерті нішто го не розсуче. Зломив му волю, його ні робота не береться, ні нічо.../ "майстер"/; Ноги ї пошті з від сичу.../ "Стратився"/.

10. Редупліковані вказівні займенники, як наприклад : Їота відьма допомгла Максимові, зо мому хлоппері / "З міста Ягуж"/.

11. Числівникові форми : трима, чысай Стефанікаста.

12. Аналітично-особові форми мого, твое, чое, наше, ваше, не забгає-єм, встудиє-єм, обтер-єм, відстудин-єм, найнив-єм, до

КОГИВ-ЕМ.

13. Давні інфінітивні форми на -чи: бічи, забічи.

14. Дієслівні форми без чергування передньозлуккових зубних і з шиплячими: вірідю, платю, радю, повідносквала.

15. Сполучник коби: Коби гроші, то в місті би добре /"Засідання"/.

16. Частка най: ...та най вам шмаркачі війтуть /"Засідання"/.

Василь Стефаник сам відверто жалкував, що свої твори писав діалектом, вважаючи, що це до певної міри утруднює їх сприймання й розуміння широкими читацькими масами, говорив про потребу редагування. Редактори, виконуючи заповіт письменника, наблизили мову до загальнолітературних норм, але, на щастя, в сучасних виданнях, порівняно з виданням 50-років, залишились найживучіші гиси покутського діалекту, що і робить твори Василя Стефаника особливо привабливими.

ГАНДЗЮК С. /Івано-Франківськ/

КАТЕГОРІЯ ВИДУ УКРАЇНСЬКОГО ДІЄСЛОВА У НІМЕЦЬКОМУ

ПЕРЕКЛАДІ

I. ПОПОВИЧА НОВЕЛИ В.С.СТЕФАНИКА "КЛЕНОВІ ЛИСТКИ"

Наявність в українській мові видових значень дієслова і лише часткова граматизація їх у німецькій мові створює для перекладача значні труднощі при виборі відповідних засобів для адекватного перекладу українського виду на німецьку мову. Зіставимо переклад і оригінал.

I. Переклад значення недокожаного виду

а/ Дієслова недокожаного виду української мови, що не містять сем початку, обмеження чи кінця події, передаються імперфективними /дуративними/ дієсловами: "... куми сиділи, як вкопані" - "*Die Geratter ... saßen wie versteinert...*"; "Та й росте воно в яслах" - "*So wächst es in der Krippe*"; "Коби ж то люди, а то жебраки плодяться..." - "*... über Bettler sind es, die sich vermehren...*"

б/ Дуративність /тривалість/ українських дієслів передається також додатковими лексичними або синтаксичними засобами: "Там вони / тіні!... також не рухалися" - " *Dort ... blieben ne Schatten unbeweglich*"; "Та й ти злодій навіки!" - "*... und du bleibst ewig als ein Dieb gelten!*"

в/ Українські дієслова, що виражають повторюваність події, передаються ітеративними /фреквентативними/ дієсловами: "Лаванець блимав на припічку..." - "*Sie kleine Lampe flackerte auf der Ofenbank*"; "Іван дрижав цілий..." - "*Ivan bebte am ganzen Körper*"; "Семенко хитав дитину" - "*Semenko schaukelte das Kind...*";

г/ Дімінутивні /зменшувальні/ українські дієслова передаються такими ж німецькими дієсловами: "/Семенко/ дріботів ногами по грубій верстві пороку..." - "*Also trappelte er durch den dicht gelagerten Staub...*"

2. Переклад значення докожаного виду

Українські дієслова, значення яких містять семи початку, кінця події або переходу з одного стану в інший, передаються за допомогою:

а/ перфективних дієслів: "Мати подивилася на сина" - "*Die Mutter blickte auf Sohn*"; "Та й лишень очі пролупиш..." - "*Kaum dar du die Augen öffnests*";

б/ словотвірних засобів - префіксів /інг्रेसивні дієслова, що означають початок події/: "... очі його запалилися..." - *"Seine Augen leuchteten auf"*; "Семенко завершав" - *"Semenko schrie auf"*; "Жінка засміялася" - *"das Weib lachte auf"*;

в/ додаткових лексичних чи синтаксичних засобів: "... у них /очах/ появилася любов до дітей..." - *"... eine Liebe zu den Kindern zum Vorschein kam"*; "... а мама заспівала..." - *"die Mutter hob an zu singen"*;

Егресивні дієслова / означають закінчення або кінцеву фазу події/ передаються за допомогою:

а/ словотвірних засобів - префіксів: "Діти засунулись на піч" - *"die Kinder verkrochen noch hinter dem Ofen"*; "... як пес хотів мене роздерти..." - *"da schon der Hund mich zerreißen wollte"*; "... злодій най би зогнив у криміналі..." - *"... ein Dieb soll im Kriminal verfaulen"*;

б/ словоскладання: "Понаїдайтеся..." - *"Esset euch satt"*; "... аби воно коло мене нажилося..." - *"... das es sich satt lebe ..."*; "Аби лишень його збутилося..." - *"Um es nur los zu werden ..."*;

в/ дісприкметника 2, що виражає закінчену подію: "... та-то маленької дитини, що її охрестили..." - *"Vater des getauften Kindes..."*;

г/ звороту з цим же дісприкметником: "... почервонів, задихався..." - *"dunkelrot und atemlos geworden..."*;

д/ відносних часових форм: "Як порція обійшла колію, то Іван поставив її лігма коло пляшки..." - *"Nachdem Gläschen die Runde gemacht hatte lehnte es Ivan an die Flasche"*;

"Пройшовши шмат дороги, ... він знов поставив обід на землю..."

"kaum hatte er ein weiteres Stückchen Weges zurückgelegt, als er abermals das Mittagessen wiederstellte";

е/ стативу: "... а губи заціпилися..." - *"... die Lippen waren zusammengepreßt ..."*;

Зіставлення текстів оригіналу й перекладу показує, що перекладач цими та іншими / контекстуальними/ засобами зумів загалом адекватно передати німецькою мовою значення доконаного й недоконаного виду українського дієслова.

ГРЕЦУК В. /Івано-Франківськ/

СЛОВОТВІР І ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ

/ на матеріалі новел В. Стефаніка /

І. Проблема "словотвір і художній текст" різноаспектна й малодосліджена, а в проєкції на конкретні ідеоленти залишається поза увагою дослідників. Між тим вивчення функцій словотворчого механізму мови в побудові художнього тексту має важливе значення для створення лінгвістики тексту, так і для характеристики функціонального аспекту словотвору. Не можуть бути повними й описи мовно-стильових особливостей художніх творів без урахування діяльнісного характеру словотвору в тексті.

Словотворчі механізми мови поряд із іншими в організації художнього тексту у творчості В. Стефаніка відіграють важливу роль.

2. На композиційно-архітектонічному рівні словотвір у новелі В. Стефаніка може служити засобом когезії між компонентами

художнього тексту чи мікротексту, при цьому дериваційні прийоми текстових зв'язків можуть бути різними. Так, мікротекст може містити мотиваційне судження, дериватом від якого розгортається подальший текст, наприклад: По війні всі порозходилися, лиш лишився внук від німця... Німчика я не раз бачу, як завертає чужі візці... /"Вовчиці"/; Глянула на образи. Там був голий ангел.-Ой, ти, голаку, все ще смієшся з старої баби /"Ангел"/. Часто такий дериват є результатом номіналізації попередньої дієслівної пропозиції, пор.: Лиш плаче церква, як дитина. Плач спливає по-сходах камінних на двір /"Бечір"/; Взяв мене на свої руки, і я цідував кожного з них у залізну руку... Мені від цідування аж губи спухли, та я таки всіх доцідував... /"Браття"/.

3. Зв'язки між компонентами художнього тексту можуть здійснюватися твірним і його кодериватами, що реалізують різні словотвірні значення, тобто дериватами, які утворюють одну словотвірну парадигму, пор.: Та же він рано відв'язав її та й казав, аби файно вбралася, бо підуть на храм... Але вповідали люди, що на храму вона скинула кіптарь, а сорочка кєрвавєська!.. Всі храмові іззираються, як на чудо... Та як вони похрамували /"З міста йдучи"/.

4. Крім словотвірних пар "твірне - похідне", у новелах В.Стефаніка засобом організації тексту, особливо на рівні речення, виступають похідні одного словотвірного ряду, спільний дериваційний формант яких, будучи носієм єдиного словотвірного значення, підсилює єдність текстового ряду: То в его серці народилася пісня. Розспівалася в его душі як буря, розколисалася як маміно слово /"Дорога"/. У цій же функції вживаються спільнокореневі деривати з антонімічними словотвірними формантами: Хлопці вже зражались і підбігали, як шенюки, і били по ногах, і відбі-

гали. і знов били / "Лесева фамілія"/.

5. Логіка побудови тексту, який ґрунтується на використанні базової й результативної одиниць словотвору, відображає логіку мотиваційних відношень / див. наведені приклади/, але не завжди. Художній текст може спиратися на композиційну інверсію мотивуючого й мотивованого: - Треба, аби тєи дьидя у вечір підстриг, бо, аді, яке патлате волосє.- По-парубоцьки, ма?-- А як же, та же ти у мене парубок /"Мамин синок"/; Знак тому, що був вішун, бо все сповнилося, як вішував /"З міста йдучи"/.

6. В художньому тексті функції когезії словотвору супроводжуються розширенням можливостей художнього відображення дійсності, виділенням і увиразненням художніх деталей, їх експресивізацією. Так, віддієслівні й відприкметникові похідні на -ння, -ка, -ість, с, які служать засобом номіналізації відповідних пропозицій, конденсуючи семантику цілої події чи ситуації, завдяки цим якостям і новим синтаксичним ролям та зв'язаних із ними стилістичним потенціям значно поглиблюють інформативно-відображальні, образні й експресивні можливості тексту. Створенню мовної експресії слугують похідні єдиного словотвірного ряду, особливо в тих випадках, коли їх твірні відбивають певну градацію, пор.: Семениха аж заплакала, аж затремтіла /"Побожна"/, деривати з синонімічними формантами.

ГРИЦІК Г. /Дрогобич/

ЕЛЕМЕНТИ ФОЛЬКЛОРНОГО МОВЛЕННЯ У НОВЕЛАХ

В.СТЕФАНІКА

Іван Франко, оцінюючи талант В.Стефаніка, визначавши джерело граничної психологічної напруги його творів, звернув увагу на те, що письменник описав життя, яке знав найкраще, не покидавши поза уявою сільських традицій, побуту, фольклору.

Опираючись на психологічну напруженість, кульмінаційну тригічність народних голосінь, В.Стефанік майстерно злітає їх у канву новел. При цьому в них вкладається мотив людської розпуги, викликаній проханням із небіжчиками чи з рідної землі: "А на кого ж ти нас покидаєш?", "Відки тебе візирати, де тебе шукати?", "Ой дитино, ми тобі з мамов вісіле лагодили та музики наймили, а ти собі геть від нас пішла", "Ой Катерино, я ще не встиг з тобою наговоритися, а ти нагнувалася та й пішла со і від мене".

Близькими до голосінь - одного із засобів вираження болісно-емоційних картин розлуки - у творах В.Стефаніка неабияк зміцове навантаження несуть народні формули прохання. Саме вони передають гнітючу картину розставання із односельчанами, усідаючи рідної землі перед виїздом галицьких трумарів до Америки: "Прости мені і перший раз, і другий раз, і третій раз", "Забуди нам файно, газди і газдині, що-сте ні мали на газду, і мою за газдиню...", "А законтентуйте ж ся, газди, та й відкажіть за решту".

У творчості новеліста посідають певне місце народні прикази-мети, повір'я. В авторській інтерпретації вони викликають у чи-

тача відповідну настроєвість на усвідомлення зображуваного "Небо дромало разом із звідами. Одна впала. Десиха перахрестилася", "Села співніч... то найбезпечніша, лихе має тогди міць", "Гадуй... що як вентіря зоря на небо виходить, то голос по росі стелиться... і свіжить, аби голос стелився", "Та то гудульська віра... Алі, речди падох лих злис на нашу працю, але ні в ліпший від гудули. Бо він озме гроші, масток зарбаує, але розум не відбере, А гудул поробить таке, що чоловік о світі си забуває...".

Характеристику персонажів новел В.Стефаніка простежуємо також через мовлення (особливого призначення - звертання селян у скрутну хвилину до Бога: "Прости мені, господи милосердний...", "Матінко Христова, усім добрим людям стаєш ти на поратунок...", "Най пан Біг хоронить кожного доброго чоловіка...").

Мова селян у творах В.Стефаніка - один із головних, а часом і єдиний засіб їх характеристики. Вона вбирає в себе великий арсенал фольклорних образних поетичних засобів. Природно звучать в устах персонажів традиційні епітети /кєрвавї сльози, сонечко свєтї, чєрна розлука/; порівняння /полетїли, як вїтер; червонї, як калина; голосиди, як за братом рїдним; днина, як зододо/; метафори /бїлу підсилав, розум зав"язав; менї аж лице дупавси за такого газду; синї, бїлі, зеленї, червонї блєски блїтавали по роличчї; чєрна рїлля розсипалася під сонцем/.

Хулокну рельєфність, емоційну виразність новел поглиблюють народні прислів'я та приказки: "Що має Бог дати, то дасть", "Минув він, як у батіг тєснув", "Жени, як пса від чужої хати", "Кобито соння мала роги" та ін. Вони підсилюють події або переживання персонажів у момент напруженого психологічного стану.

Новели В.Стефаніка пройняті хвилюючим ліризмом. Глибоким сумом овіяна лірична матерія в новелі "Кленові листки". Цей ліризм

створюється не тільки змістом, а й своєрідним, ритміко-інтонаційним ладом, який наближається до народної пісні.

ГРИЦІК Н. /Дрогобич/

ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНИЙ СИНТАКСИС НОВЕЛ

В. СТЕФАНІКА

У творах Василя Стефаника соціально-психологічні аспекти життя зубожілого народу, його етнографічні ознаки, риси характеру, спосіб реагування на складні ситуації, часто трагічні, розкриваються здебільшого багатством емоційно-експресивного синтаксису.

Передусім цьому сприяють образні порівняння: "Заплакала за мнов хата, як дитина за мамов заплакала", "Ой легко, як каміння гризти", "Ниви, як віячі добре вгодовані", "Звізди мерехтіли, як золоті чічки на гладкім залізнім тоці", "Сльози падали, як дош".

Автор також використовує народні фраземи, злегка модифікуючи їх. При цьому підсилюється характер персонажу, поглиблюється його душевний стан, безвихідність ситуації: "Старі кості, як стара верба: на вогонь добрі, а з кіньми бігати ні до чого", "Старий птах най гнізда старого не кидає, бо нового збудувати вже не зможе".

Художнього увиразнення надає ампліфікація слів, спрямована на усвідомлення незавершеності дії або надто повільного її розвитку: "Куля горить, горить, а потім гасне", "Возимо та й возимо, та й перевозити не годні", "Грішний я, Семенку, грішний

перед богом і перед вами".

Для вираження різних емоцій, вольових імпульсів, побажань, душевного настрою, трагічних ситуацій служать вигуківі фразеологізми: "Бог би за вас говорив", "Бий його сила Божа", "Бога дівки ніколи на світ не родилися", "Аби його голова у старім гнізді застигла", "Чорт вас побори".

Досить повно в новелах В. Стефаника представлена система синтаксичних синонімів, особливо синоніміка неускладнених та ускладнених, координованих і некоординованих предикативів: "Та як зареву, як зареву, аби з ні хто паси дер", "... взяв та і вказав", "Твар мала бліду, як крейда".

Високу художньо-образну вартість несуть в собі поетичні звертання, які у новелах В. Стефаника тісно пов'язані з традиціями і фольклором Покуття, зокрема фольклорними епітетами. Особливо навантаження тут виконують лексеми синь, мати: "Нічого, матусю, рабувати не будемо", "Славайсу Христу, люде добрі". Часто автор зумисне вдається до нашарування звертань, що сприяє підсиленню трагізму ситуації: "Ей, сини мої, сини мої, де ваші кістки білі?", "О боже мій, боже мій, чи видиш мою розпуку?". Експресивністю і образністю відзначаються звертання, виражені перифразами: "Ой на кого, боженста, лишили ви мене саму?", "Імте та досягайте, ви, птахи, що летите не знати куди".

Створенню загострених сюжетних ситуацій, жвавих діалогів сприяють речення з питальною та окличною інтонацією, які вживаються поряд чи впереміш: "Та куди ви си вібрали? За панами і за жидами?", "А хто ж ви є? що за одні? Відкіля приходите?".

Емоційний тон висловлювань підвищується вживанням вигуків чи звуконаслідуваних слів: "Насте, а тобі що? Го-го, цілий рот кервавий і руки! Йди на нас, о!". Такі ускладнюючі елементи інди-

відуалізують мову персонажів, надають їй народнорозмовного колориту.

Значний експресивний заряд зберігають вигук у функції присудків: "А вони лиш хал його - та й пропав". "Аді, гармата, гу, гу, гу", "Лиш раз, два - та й руки гаравус".

Експресію психологічних роздумів акцентують парцельовані синтаксичні одиниці різного: "І наше родиться на світ божий воно? І дурне, і пuste, ше із вінком на голові", "Небо мерехтіло зіздами. Одна впала з неба. Лесиха перехрестилася".

ДЕМСЬКА О. / Дрогобиц/

ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ЛИСТІВ В.СТЕФАНИКА ДО МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

1. У мовознавчій літературі немає єдиної думки щодо мовної практики В.Стефаніка. Так, Броніслав Кубилінський вважав, що письменник у всіх випадках послуговувався покутським говором, хоч і не заперечував того, що новеліст володів літературною мовою в її західному варіанті. Та ще в 30-х роках майбутній творець української дериватологічної школи Іван Ковалик висловив думку, що В.Стефанікові властивий мовний дуалізм, за якого герої-селяни говорять діалектом, тоді як сам автор у своїх описах, автобіографічних новелах а також його герої-неселани говорять і думають мовою літературною.

2. Проаналізувавши мову листів В.Стефаніка до митрополита Андрея Шептицького, вмішених у "Записки наукового товариства ім. Т.Шевченка, Праці філологічні.- Львів, 1990.- С.313-323/,

ми також прийшли до висновку, що письменник при їх написанні користується галицьким варіантом української літературної мови, з незначними вкрапленнями лексичних, граматичних, фонетичних і синтаксичних покутських діалектизмів. Так, на 3 290 слововжитків у цих листах діалектних елементів лише 157, що становить 4,78 % від загального числа слововжитків.

3. У листах до митрополита знаходимо такі лексичні діалектизми: блуди - помилки, пошміч - допомога, все - завжди, остав - залишаюся, аби - щоб, не годен - не могу, отворена - відчинена, встид, встидатися - сором, соромитися, вкити - бачити, последній - останній, простити - вибачити, річ - справа: подані слова вживаються в усіх листах тільки 43 рази, що становить 1,3 %.

З морфологічних діалектизмів знаходимо: закінчення -е у називному відмінку абстрактних іменників /бачанні, шасте, прошенне/, а в давальному відмінку - закінчення -у -поняттю; закінчення -и у родовому відмінку однини іменників жіночого роду /молодости, смерти/; діалектні форми ступіння прикметників: найкрасшим, найвисшого, найнизшим; відмінне від літературної мови використання префіксів: позволяє - дозволяє, запомага - допомога, зачну - почну, розпочну, означенім - визначенім, покінчення - закінчення, скінчив - закінчив. До морфологічних діалектизмів належать також і слова: сложити - скласти, направду - справді, побут - перебування, лічитися - лікуватися. Загалом морфологічні діалектизми становлять 1,18 % від усього числа слововжитків.

В аналізованих листах наявні такі фонетичні діалектизми: дидий, дідий, ратувати, троз, хорий, післав, нарід. Спостерігається послідовне вживання присвійних займенників своього, моього замість літературних свого, його. Фонетичні діалектизми становлять лише 1,15 % слововжитків.

Тільки деколи користується В. Стефаник у своїх листах до митрополита синтаксичними діалектизмами. Їх в усіх листах всього 0,82 %; наприклад: Яко скінчений правник, переходить до Канади і там при допомозі найближшої родини буде кінчати університет, ... жаль по великому творцеві... Хоч я повинен встидатися клопотати Вам голову малими річачками.

4. Результати аналізу мови листів Василя Стефаника до митрополита Андрея Шептицького підтверджують думку професора Івана Ковалика, що наш новеліст володів українською літературною мовою в її західноукраїнському варіанті та послуговувався нею.

ДЗЮБИШИНА-МЕЛЬНИК Н. /Київ/

ВАРІАНТНІСТЬ У МОВІ І СТИЛЬ В. СТЕФАНИКА

Варіантність - іманентна властивість мови, ознака її живого функціонування і розвитку. Існує на всіх рівнях мови. Можна виділити кілька видів варіантності, що виявляється в різних опозиціях: варіантність за диференційними ознаками 1/ загально-мовне/ індивідуально-авторське; 2/ літературне /діалектне; 3/ літературне/просторічне. Досить поширене явище - багаточленна опозиція за диференційними ознаками стильово марковане/стилістично марковане/семантично відмінне /4-й вид варіантності/.

Мова В. Стефаника вбирає всі види варіантності, засвідчуючи тим самим і глибоке знання її письменником як геніальної мовної особистості і стан розвитку української мови на той час взагалі. Розглянемо стиль В. Стефаника з погляду варіантності мови на лексичному рівні, де назване явище виявляється особливо виразно і

багатогранно.

Стосовно 1-го виду варіантності: В. Стефаник послуговується західним варіантом української літературної мови, про що свідчить послідовне вживання у прямому та переносному значенні загально-мовних / для західного регіону/ слів типу розвій /пор. розвиток/, шпиталь /пор. лікарня/, свобідний /пор. вільний/, видіти /пор. бачити/, годен /пор. можу/. Показово, що серед фольклорних елементів виразно домінують варіанти, поширені по всій Україні, як-от: буйний вітер, у чистім полі, дрібними дітьми. Для мови В. Стефаника, як і для художнього стилю загалом, характерне індивідуально-авторське вживання слів, котре звичайно буває образним: "окрасць життя"; "вікна ссуть сонце"; "не латав, а зчіплював докупчи чоботи". Трапляється неологізми: "стрілами тупозубими"; "біломережані рукави".

Поряд з літературними словами значне місце посідають їх варіанти - діалектизми /2-й вид варіантності/. Задучення діалектних слів мотивується, по-перше, стилізацією мовного середовища Покуття; по-друге, поетичною естетизацією слова. Пор.: "Аді, чуш, що дедя [літ. тато] каже"; "Ноги делькотіли [літ. тремтіли]" і "Звізди мерехтіли, як золоті чічку [літ. квіти]"; "Вручай лентон [літ. стрічком] срібного шовку спливає". Тенденція зменшення діалектизму у пізніший період творчості письменника стосується лише випадків стилізації. При поетичній естетизації діалектне забарвлення слів дещо нейтралізується, що зближує їх з літературними словами художнього стилю.

3-й вид варіантності репрезентує просторічні / часто лайливі/ слова, що також перебувають в опозиції до літературних слів, як-от: шугуйте - літ. йдіть; не равкай - літ. мовчи; шмагачу - літ. молодий. У переважній більшості просторіччя служить своєрід-

ним індикатором стресового стану персонажів, тому не містить і натяку на нейтралізацію своєї диференційної ознаки.

Особливо багатий у В. Стефаніка 4-й вид варіантності, представлений синонімічно розгалуженими рядами літературних слів. Вони можуть бути розкидані по творах /художніх, статтях, листах/ на зразок: сердитий - лютий - злий; говорити - казати - балакати - гуторити - гомоніти - бесідувати - розмови правити. Нерідко синоніми урізноманітнюють оповідь одного твору. Напр.: - "Бігме кину в піч, штурну у вогонь". У синонімічні ряди об'єднуються слова, марковані певним стилем і, звичайно, нейтральні, на зразок: файний /розм./, красний /худ./, гарний /нейтр./; слова, марковані стилістичним відтінком на відміну від нейтральних: бити, ударити /нейтр./, лупити, гупнути, уперезати, талапнути, гримнути /експрес./, нарешті, слова з відмінностями у семантиці, пор.: хотіти - кортіти - забагтися. Сильові, стилістичні і семантичні ознаки часто переплітаються. У листах, де літературне мовлення письменника виявляється особливо виразно, трапляється дублет боротьба - борба, лист - письмо. Причому помітна тенденція до поступового переважання одного з варіантів / а саме першого/. Це свідчить про динаміку літературної норми як постійної ознаки живого функціонування мови.

БРЮЛЕНКО С. / Київ/

СТИЛІСТИКА СТЕФАНІКОВИХ НОВЕЛ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

I. Художня література в усіх своїх жанрових відмінах естетично різновиди, форми існування національної мови - літературну

мову, діалекти, фольклорне мовлення. Мовно-художня практика В. Стефаніка - особлива сторінка в історії української літературної мови: у новелах письменника відтворено образ оповідача з його говірковими інтонаціями, лексикою, фразеологією, синтаксисом. Покутська говірка входить у художній твір не як поодинокі лексичні, фразеологічні та ін. вкраплення, а як суцільний звуковий текст, єдино можлива форма мовного самовираження оповідача.

2. Через мову новел В. Стефаніка українська література здобувається на художню стилізацію найвишого гатунку, коли народна розмова, бесіда звучить не спрощено, не фотографічно-копіювально, а внутрішньо-органічно, передаючи оригінальність мислення, національний колорит, самобутній духовний світ персонажів.

3. Специфіка стилізованої В. Стефаніком говірки як засобу художнього зображення полягає в тісному переплетенні народнорозмовного і фольклорного джерела: мовні структури із замовлянь, прокльонів, голосінь, пісень, колядок органічно входять у діалогічно-монологічне мовлення персонажів, у невласне-авторську та авторську мову, напр.: "Тої ночі сиділа на подвір'ю стара мама та захриплим голосом заводила: - Відки тебе візирати, де тебе шукати?! Доньки, як зазулі, до неї говорили" /"Виводили з села"/.

4. Одна з характерних ознак національно-мовного самовираження, менталітету художника слова - в його небагатослівних пейзажних описах, у виборі художньо-мовної деталі для характеристики типу персонажа. Психологізмом наповнені пейзажні початки новел "Виводили з села", "Нитка", "Озимина".

5. Орієнтація на звучання оповіді і на переповідання зумовлює вибір зачинів, які описують подію, як правило, минулу. Початки новел: "Колія летіла у світи. У кутику на лавці сидів мужик та плакав. Аби зго ніхто не бачив, що плаче, то ховав голову

у писану тайстру. Сльози падали як дощ. Як раптовий падали, що нараз пуститься, та й незабавки уймаєся"; "Коло довгого стола сидів Іван та й Проць. Котили по столі завзяті слова і схилившися слухали, що стіл говорить".

6. Стилїстика Стефаникових новел репрезентує особливий тип інтелектуальної психологічної прози, відмінної, скажімо, від прози М.Коцюбинського. Інтелектуалїзм мови В.Стефаника репрезентується незвичними асоціаціями, лаконічними й місткими порівняннями, метафорами, втіленими у відрубні ритми, що нагадують поетичне мовлення, пор.: "Читав їх розлуку й їх безсилу. По їх чолах копалися рови один коло одного. Губи їх засихали і білили. Серця заходили жовцю. І пісня його душі згїркла, як згїнула пшениця."; / "Дорога"/; або "... трава не могла виссати того болю, що запікся в старих костях" /"Палїй"/.

7. Оповідна і переповідна манера індивідуального стилю В.Стефаника пов'язана не з епічними розлогими картинами, а з імпульсивним настроєвим ладом монологу, який має характерну графічну форму – реплїки діалогічного мовлення, орієнтовані на слухача. Розмова з самим собою – це виразний струмїнь словненого драматизму, трагізму світовідчуття персонажів.

Стилїстика Стефаникових новел показує, що й говіркове мовлення може бути виразником високого інтелектуального змісту художньої прози, художньо-виражальним засобом естетизації оповіді.

ВЗАЄМОДІЯ ЗАГАЛЬНОМОВНОГО Й ДІАЛЕКТНОГО ЯК ОДИН ІЗ КОМПОНЕНТІВ ТВОРЧОЇ МАНЕРИ В.СТЕФАНИКА

У даному повідомленні виходимо з теорії відображення, яка визначає місце мови у процесі пізнання. Крім загальноновизначених функцій – комунікативної та вираження й формування думки, во опосередковує перш у сучасних мовців, – називасмо ще етнічну та етнографічну. Якщо перша на основі мови вказує на етнос мовця, то за другою всяка національна мова – один з компонентів національної культури. Зрозуміло, що представник будь-якої нації, народності в основному живе у середовищі своєї національної культури і прилучається до загальнолюдської через останню. Адже з'ява шедеврів світової літератури стала можливою на національній основі.

Складним виявляється співвідношення загальнонаціонального і місцевого у творчості письменника, що використовує елементи діалектної підсистеми свого рідного чи говору, носіями якого виступають персонажі твору. Воно й визначає значно міром творчу манеру митця. Не секрет, що здебільшого українські письменники віддані й дотелер залишались не взагалі українцями, але й представниками Наддніпрянщини, Наддністрянщини, Гуцульщини і т.д. Серед тих, у кого майстерно поєдналося загальнонаціональне й культурне покутське, слід назвати геніального В.Стефаника. Загальнонаціональна модель, відтворена за допомогою української літературної мови, постає у мовній партитурі автора, бачення ж героїв його новел відтворюється за допомогою діалектного мовлення. Отже, для відтворення двох моделей бачення світу використовуються різні за-

соби. Ось зразок:

"Андрійко виглядав як скупаний, волосся спадало маленькими білими нивками на чоло і шию. Очі були сині, а губи червоні. Мама дала йому яблуко і булку, він сховав у пазуку.

- Я хочу до війни.

- Уперед з'їж яблуко, та потім підеш. бо хлопці відоймуть.

- Я не покажу. Хочу до війни.

- То йди, про мене.

Вбрала його в чобітки, в татів капелюх та й пустила надвір.

- А дивиси, аби-с упав, а то буду бити..." /"Мамин синок"/.

Безумовно, треба зважати й на те, що В.Стефаник, орієнтуючись на східноукраїнський варіант української літературної мови, зріс на галицькій основі. Тому не дивно, що часом і в мові автора зустрічаються діалектизми. У світлі сказаного зрозуміло, чому у прямій мові, дещо менше у невласне-прямій переважає на всіх рівнях діалектне мовлення, тоді як у мовленні автора - літературна мова. Оскільки ми подали вже зразок прямої мови, то наведемо уривок з невласне - прямою:

" І мама всміхнулася і шила далі.

" Коби здоров ріс та чемний. Маз три роки та й геть очинешу береси. Такий старогрецький, а такий пустек, шс хату догори ногами здоймає.

Так не раз допече, що мус бити. Якби не бив, то нічо би з него не було" / " Мамин синок"/.

ЖУРАВЛІОВА Н. /' Запоріжжя/

СТИЛІСТИЧНА РОЛЬ НАРОДНОПІСЕННИХ ЕЛЕМЕНТІВ У НОВЕЛАХ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Творчість видатного майстра слова Василя Стефаника тісно пов'язана з пісенним фольклором рідного краю. Українська народна пісня, колядка ще з дитинства глибоко запали в його серце і душу. Народнопісенний дух пронизує наскрізь більшість його творів. Майже в кожній новелі присутня мамина пісня - "пісня його душі". Якщо згадки про пісню немає, то є її образ, символ, елементи, прийом народної поезії. Мамина пісня супроводжує людину протягом усього життя. З нею людина народжується, під спів колискової вона й помирає. Так, у новелі "Скін" старшому Лесю виважається перед смертю його мати, яка співає пісню: " То та співанка, що мама йому маленькому співала" /С.115/. На все життя запам'ятав письменник мамину співанку " Ой не коси, бузьку, сіна...". яка, ніби нитка, здала його творчість з цілим родом, рідним народом, рідною землею.

У своїх творах В.Стефаник завжди звертає увагу на те, як людина співає. Дівчата співають так, що " голос стелиться по росі". Матері співають дівочих пісень сумно, бо роки дівування вже втрачені назавжди. Маленька дівчинка Оксана з новели "Вістунки" співає " потихоньки, з великим стидом і з ясною радістю, що вона вже може співати". Письменник вказує на значення народної пісні в житті народу, змальовує силу впливу народнопісенного слова на людину, на її думки, почуття, переживання. Візьмемо, наприклад, новелу " Марія": " Пісня випростовувала її душу. Показувала десь на небі ціле її життя. Виймала ота пісня з її душі, як чор-

ної скрині, все чарівне і ясне і розвертала перед нею...".

Але життя моротске, воно висотує з людини всі сили, доводить її до такого стану, що вона забуває навіть мамину пісню: "Спі-вонки - й знав - та й на нім забув - ем, силу -м мав - та й на нім лишив - ем". Обривається нитка, що зв'язувала Івана з родом і землею - він їде до Канади в пошуках кращої долі. І продовжує його в далеку дорогу разом з односельчанами стародавня співанка про молоді літа, які ніколи не вертаються до людини.

У багатьох новелах присутня величальна пісня українського народу - колядка. Але як і пісні, так і колядки в устах героїв В.Стефаніка звучать сумно і страшно. Колядка дитинства набуває в устах арештантів іншого стилістичного забарвлення, з величальної пісні вона стає піснею протесту, від якої "аж сирий мур розспласи...", аж ржа із ґратів опадас". Тому не випадково поряд з колисковими, дівочими, весільними, величальними піснями в його творах звучать і похоронні пісні - голосіння. У новелах В.Стефаніка голосять не тільки дорослі, а й діти. Голосіння входять і в дитячі ігри. Так, у новелі "Пістунка" діти граються в похорон: "Дітвчата голосять по звичаю жінок, вигін заливається похоронним співом". У новелі "Дітвча пригода" виразно звучить мотив народної пісні "Ой сини мої, соколи мої, а дочки голубочки", а в новелі "Камінний хрест" - "Ой з-за гори кам'яної голуби злітають". Піднесеності, урочистості новел сприяють народнопоетичні повтори звертань, присудків, означень. Найбільш поширені народнопісенні звертання: "Ей, дівко, дівко, тото-с себе та й нас зневолила"; "Боже, боже, як ми гіренько мучимоси", "Ой небого, небого, тото мемо бідити без тебе"; "Ой діти, діти, тото-м си вас набавила та налістувала!". Іноколи народнопісенні образи В.Стефанік використовує для створення мовних контрастів, як, напр., у новелі

"Май". Тут фольклорний образ весни красної автор вживає для того, щоб підкреслити різкий контраст між красою природи і гірким злидненным життям селянина Данила.

ІВАНОВА А. /Івано-Франківськ/

СЕМАНТИКА ПОРІВНЯНЬ У НОВЕЛАХ В.С.СТЕФАНИКА

Дослідники відзначають дві риси стилю В.Стефаніка - лаконізм і вмиле використання прийомів драматургічного мистецтва - монолога та діалога - в художній прозі.

На наш погляд, варто відзначити ще одну особливість стилю В.Стефаніка: мова персонажів у його творах максимально наближається до усного мовлення селян. Вона зберігає лексику, фразеологію, синтаксис лютського діалога та місцеві мовні особливості.

Деякі спеціалісти з колоквіалістики вважають, що усне мовлення лексично бідне, не містить в собі виразних засобів. Монологи та діалоги в новелах В.Стефаніка, навпаки, насичені емоційно-експресивними синонімами, епітетами і т.ін. Найбільш яскравим виразним засобом у стилізованій авторській мові та в мовленні персонажів цього письменника є порівняння. Як показав аналіз, вони органічно входять в стійкі мовні формули, відображують типові особливості спонтанного мовлення селян.

За тематикою можна виділити а/ порівняння з назвами тварин; б/ порівняння з конкретними предметами та явищами сільськогосподарського побуту; в/ порівняння з різноманітними сімейними відносинами. Наприклад: а/ - Таку маєш гямбу нехаралутну, як у старої конини; б/ - О, вже ти такий газда свої хінці, як вербсовий за-

ніз у ярмі: в/ - Заплакала за мнов хата, як дитина за мамов - так заплакала.

За структурою найбільш характерні для Стефаніка типові порівняльні конструкції. Але багато й стійких зворотів типу - "Інші газди як газди, а він такий зателепаний, як холера", побудовані за моделями " X як X, а У як Z ". В окрему групу виділяються жартівливі прокльони з часткою "аби" на початку фрази: - Аби тобі так умирати легко, як мені газди легко.

Таким чином, семантика порівнянь в новелах В.Стефаніка відображає світ рідної природи та побуту селян. Мова його персонажів становить не імітацію чи стилізацію селянських розмов, а типізацію усного мовлення в художньому тексті.

КАСПРИШИН З. /Івано-Франківськ/

ЕПІТЕТ У НОВЕЛАХ В.С.СТЕФАНИКА

Епітети як образні означення, що виконують важливу емоційно-експресивну функцію, несуть помітне смислове навантаження, виступають органічною складовою частиною художніх творів В.С.Стефаніка. Предметом аналізу є прикметники-означення, які традиційно вважають епітетами:

У текстах новел Василя Стефаніка представлені різні типи епітетів. Найбагатшою є група загальнономовних епітетів, які відзначаються відносною стійкістю зв'язку з означуваним словом, відтворюваністю і повторюваністю їх вживання у літературній мові, напр.: жовте листя, старий ліс, ліпське горе, молодий чоловік, місячне світло. Серед них є слова, вжиті у пряму і пере-

носному значенні, пор.: придорожнє зілля і шовкове зілля, тяжкий великий камінь і бездушний камінь. Загальнономовні епітети у новелах В.Стефаніка часто виступають у фонетичних варіантах, що є нормативними у межах мовної системи покутсько-буковинських говірок, напр.: тежкий гріх, порядна газдиня. Здебільшого вживаються вони у мові персонажів: Були-сте порядний чоловік, не лізли-сте натарпом на нікого, нікому-сте не переорали ані не пересіяли, чужого зеренця-сте не подунтали / В.Стефанік Твори.- К.: Дніпро.-1971.- С.116. Далі посилання на це видання/. Цікаво, що ступінь вживання епітета порядний / у звуковому вияві "порядний" / у текстах новел набагато вищий порівняно з реальним його вживанням у сучасному мовленні. "Словник асоціативних означень іменників в українській мові" подає його на периферії поля загальноновживаних означень до іменника чоловік / див. Львів: "Риша шк.-1999.- С.317/.

Окрему групу складають народно-поетичні епітети. На відміну від загальноновживаних вони тяжіють до ідіоматичності. Для них характерна певна зв'язаність значення, як епітети вони виступають у складі стійких синтаксичних сполук, напр. господь милосердний, світа невілья, від чесний. Як бачимо, деяким із них властива інверсія прикметника-означення та іменника. Даний тип епітетів однаковою мірою поширений у мові автора і персонажів.

Природно вплітаються у структуру художніх творів В.Стефаніка діалектні означення-прикметники, напр. угурний хлопець, теменний богатир, хлопенна півка, які характеризують особу чи предмет з боку їх внутрішніх або зовнішніх ознак. Звертають на себе увагу епітети із зменшено-пестливими суфіксами -оньк-, -еньк-, напр. вітер легонький, Іваниха сухоньке, старенька.

У новелах рідко зустрічаються несподівані індивідуально-автор-

ські епітети, в основі яких лежать неповторні смислові асоціації; напр. далека могила, світові води. Значення їх розкривається лише на фоні широкого контексту. В основі їх виникнення лежить переосмислення: далека могила - смерть на чужині / в Америці/, світові води - океан, що розділяє два світи / Україну і Америку/. Підсилює виразність образу, створює психологічний ефект сполучення слів з протилежним значенням, напр. жалісна веселість: В шум, гамір, і зойки, і в жалісну веселість скрипки врізувався спів Івана і старого Михайла /С.ІІВ/. Функція таких епітетів близька до прийому антитези.

Вживання епітетів у канві художнього твору збагачує уявлення читача про можливості образного вживання слів, розкриває яскраві письменницькі знахідки майстра слова Василя Стефаника.

КОВАЛЬЧУК М. /Дніпропетровськ/

СИНТАКСИЧНІ ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ ТРАГІЧНОГО У НОВЕЛАХ
В.СТЕФАНИКА

1. Василь Стефаник - колоритна постать в історії української літератури, "найбільший артист, який появився у нас від часу Шевченка" /І.Я.Франко/. Він зміг "коротко, сильно і страшно" /О.М.Горький/ розкрити всю глибину людських страждань. В.Стефаник говорив, що він "... писав тому, щоби струни душі нашого селянина так кріпко настроїти і натягнути, щоби з того вийшла велика музика Бетховена".

2. Художньо-естетична організація новел Василя Стефаника ґрунтується на комплексі різноманітних виразальних засобів,

серед яких особливе місце займає синтаксичний.

У творах письменника описано багато трагічних обставин. Це перш за все умови, в яких живуть пригноблені селяни. В.Стефаник змальовує своїх героїв у стані відчаю, розлуки, тсбто в такому стані, коли наболіле на душі виринається назовні в емоційно-насичених словах, що сплітаються у своєрідні синтаксичні конструкції. Як відомо, саме синтаксичний рівень має особливе значення для підкреслення індивідуальної манери автора, характеризує його творчу індивідуальність.

3. Трагізм ситуації в новелах В.Стефаника, безвихідність у долі героїв розкривається в окремих ситуаціях, на які членується текстова тканина новели. Як правило, початком окремої частини тексту є двоскладне речення об'єктивної модальності: Колія летіла у світи. У кутику на лавці сидів мужик та плакав.

...

Колія бігла світами.

...

Колія добігала до великого міста.

/"Стратився"/

4. Великою мірою трагічно-психологічне емотивування вчинків розкривається у майстерно дібраних порівняннях, які доповнюють структуру підмета і присудка:

Сльози падали, як дощ.

Старий схлипав, як мала дитина.

Сльози плили, як вода з ноги.

/"Стратився"/

Дріботів ногами по глибокій верстві пороку і лишав за собою маленькі сліди, як білі квіти.

/"Кленові листки"/.

5. Не останнє місце в арсеналі виражальних засобів створення трагічної ситуації займають неповні речення з пропущеним підметом. Такі речення відзначаються великою частотністю. Автору вдається лише назвами дій передати динаміку ситуації, досягаючи при цьому значного художнього ефекту.

А воно плаче за шелестом бацилля. Та й звернулося і впало. Впало ротом до корча. Б"є ніжками, дуже пручається і поволеньки синіє.

/"Лан"/

Таку ж моторошну трагічну картину безвихідності, індивідуально-душевних переживань героя зображено в іншій новелі, що починається безпідметовим реченням.

Синя як пуп сиділа на печі серед купи дрантя і без упину бидла головою в стіну. На припічку сидів бабин син.

/"Святий вечір"/

6. Іноді В.Стефанік насичує речення препозитивними чи постпозитивними атрибутивними компонентами, що надають трагічній ситуації ліричного відтінку, наприклад:

Мама дала Катрусі квітки, сині, білі, зелені, червоні. Катруся презирала їх, лице її слабо усміхалося, а сині, білі, зелені, червоні блески блукали по обличчю.

/"Катруся"/

ПЕРИФРАЗА У ТВОРАХ В.СТЕФАНИКА

Висловлюючи своє розуміння власної творчості, своє життяве і мистецьке кредо, В.Стефанік в одному із листів до С.Маковоя говорив: "Я таких оповідань буду сотки писати, я буду і повісті писати, але ніколи не буду давати їх публіці заокруглених. Як ме їх прсжирати, най чус, шо дре або скобоче". У ряду художніх засобів, які допомагали письменникові, щоб кожне його слово було вагомим, образним і вивіреном, вражало читача, помітне місце займає авторська перифраза. Наприклад:

1. Коло довгого стола сидів Іван та й Прощ. Котили по столі завзяті слова і: схилившись, служали, шо стіл говорить / с.40/.

2. -А ти, беже, як можеш, то прости, а не воля твоя - то жбурни мене в твій вічний кримінал. Ти ж маєш декло /с.226/.

Аналіз показує, що у творах В.Стефаніка активно функціонують 2 групи перифраз: звороти, які за своєю семантикою співвідносять з дієсловом / типу позамашувати лікті - наїстися, зганяти з нічлігу птахи - сміятися / та іменником / типу дитинка божа - ангел, струя живого срібла - річка/. Перші складають дві третини до загальної кількості усіх зафіксованих нами зворотів.

З погляду їх структури, перифрази В.Стефаніка можна поділити на кілька моделей: а/ двокомпонентні /типу відгризти ногами - вихопити, трояка солонина - гаразди, залізний цепенць - сивина, зелене ягнятко - барвінок, червоні батіжки - промені/; б/ трикомпонентні / типу возити сметану з миски - їсти, кинути віхтик соломи - допомогти/; в/ багатоконпонентні / типу лупату чере-пчки давнього немуду - висушувати/. Двокомпонентні перифрастичні

структури властиві зворотам субстантивної семантики, три - і багатокомпонентні - зворотам дієслівної семантики.

Хоча новеліст, як стверджують дослідники творчості В. Стефаніка, уникав ускладнених конструкцій /Історія української літератури кінця ХІХ - початку ХХ ст. - К., 1960/, спостереження і зокрема - над перифразою творів письменника, не дає підстав вважати їх твердження абсолютно однозначним. Наприклад:

1. Раз по раз втиралася рукавом, бо чоловік кидав на неї пляточками слини. Таку мав натуру, що цьмакав і пускав слинов, як піском, в очі.

- Не можеш ту башту трохи приперти, не мож хліба з "Істи...

Семен їв і не припирив башти. Трохи його жінка вколола отим словом, але він возив далі сметану з миски / с.54/.

2. Потряс сиди волоссям, як гривов, кованом із сталевих ниток, і договарював... / с.79/.

3. Одні з них пішли в підземелля, у ясний сховок, другі гріють-ся на сонці теперішніх можновладців / с.224/.

4. Перевід "Синьої книжечки - мені так подобався, що сказати аж Вам не могу. Боже, коби его де можна надрукувати! Сам виджу, тепер, що воно файне є - така малесенька трагедія усіх хлопців на світі / с.406/.

Це у повній мірі стосується публіцистики та епістолярної спадщини письменника, які мають не тільки велике історико-літературне, але й художнє значення.

Перифрастика творів В. Стефаніка своїм корінням сягає у мовні та фольклорні традиції народу, адже не даремне його справедливо називали "поетом мужицької розпуки" / Марко Черемшина/.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВНОГО КЕРУВАННЯ У МОВІ ТВОРІВ В. СТЕФАНІКА

Мовна майстерність В. Стефаніка виявляється у вмілому доборі своєсвідних виражальних засобів, за допомогою яких письменник глибоко розкривав гострі соціальні конфлікти, правдиво змальовував картини життя селян Західної України у кінці ХІХ - на початку ХХ ст. Певний інтерес у цьому плані становлять словосполучення, утворені способом варіатного керування.

У досліджуваному матеріалі система синтаксичних варіантів представлена паралельним вживанням: 1/ родового і знахідного відмінків без прийменників при дієсловах: а/ конкретної фізичної дії: Похитав головою та й пішов до стодоли брати свиням зерно /с. 139/. Нерадо вони брали хліб і порців / с.144/; б/ місцевих понять: - Полюби мені грай... / с.85/, - А на кінець заграв їм пісеньку / с.75/; в/ прагнення: ...ішов на ринок шукати мамі... / с.222/. - Відки тебе візирати, де тебе шукати?! /с.36/; г/ зорового сприймання: ... я більше світа видів... /с.141/. - Ти видиш цілий світ... / с.205/; 2/ давального і знахідного відмінків без прийменників при дієсловах поради: - Як я виходив, то дозорці радили мені тікати... / с.334/. - Ви мене файно радите! /с.132/; 3/ давального і орудного відмінків без прийменників при дієсловах на позначення радості: - Не тішся, дитинко, службі / с. 148/, - Роді мій чесний та величний! тішуся тобою... / с.159/; 4/ родового відмінка без прийменника та знахідного відмінка з прийменником в при дієсловах прохання: -Та прось божю ласки... /с.122/, Уклінно прошу о поміщення

сеї вісті в пан / с.315/; 5/ родового відмінка без прийменника та з прийменником до при дієсловах, що вказують на початок дії: - Терпи, та навуки бериси... /с.37/, - Бог знає, як Їх латати, з котрого боку братиси до них? / с.66/; 6/ знахідного відмінка без прийменника і родового відмінка з прийменником для при дієсловах придбання: Мене старий добре постарав /с.62/, Вона все надіялася за молодих літ дівки і старала для неї віно /с.121/; 7/ знахідного відмінка без прийменника і з прийменником за при дієсловах на позначення розумової діяльності: Лиш вони одні пам"ятають ще мене... / с.224/, - Андрію, Іване, ззад не йдїть, за мене пам"ятайте... / с. 306/; 8/ родового відмінка без прийменника і знахідного відмінка з прийменником за при дієсловах плати: Іван виймив гроші і хотів заплатити горівки... /с.41/, А зараз упоминаєси заплатити за чесанє /с.48/; 9/ давального відмінка без прийменника і родового відмінка з прийменниками від, в/у/ при дієсловах відбирання чи утрати: ... забрав черця землі і села... / с.317/, Лєсь своїм звичасм украв від жінки трохи ячменю... /с.43/, Я вкрав 15 ринських у тата і надрукував книжечку... / с.339/; 10/ родового відмінка без прийменника, знахідного відмінка без прийменника і з прийменником на при дієсловах сподівання: - Чекаєте тої смерті, як каня доду... /с. 68/, - Дам тобі води, кріписи, бо не знаєш, що тебе чекає! /с.166/, Може, довго чекати на свого поета... / с.324/; 11/ знахідного відмінка із значенням деліберативного об"єкта і знахідного відмінка з прийменниками про і за при дієсловах повідомлення думки: - Я на вибір піду і лїдем усьо своє крияду скажу... /с.141/. Розповідали про свої давні достатки... /с.134/, Став я та й розказув за своє білу / с.105/; 12/ родового відмінка з прийменником з і орудного з прийменником над при дієсловах гдузування: Бо зорі вночі з мене насміхаться /с.256/,

Сонце реготалося над ним... /с.130/; 13/ давального відмінка з прийменником д і родового відмінка з прийменником до при дієсловах духу: Взяв порцію горівки та й пішов д жінкам... /с.79/, Устав із-за стола, підійшов до жінки... /с.85/ та ін.

Наявність варіативних форм керування при дієсловах указаної семантики пояснюється в основному впливом усного та діалектного мовлення.

КОНСЕНКО В. /Івано-Франківськ/

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ МОВНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ В.СТЕФАНИКА

У творенні національно-культурної "картини світу", що її відкрив геній В.Стефаніка, чільне місце займають національно виразні мовні засоби, культурно-етнографічні номінації, екзотизми, діалектні вкраплення, що у своїй сукупності складають цілісну систему художнього бачення і врешті-решт визначають національний дух, національний спосіб мислення, зображення дійсності. Саме національно-культурні мовні компоненти лягають в основу відтворення народних традицій, звичаїв, обрядів, відувань, а звідси - і національних рис характеру, психічного стану героїв, їх усвідомлення себе як українців.

Осмислення національно-культурного компоненту як стрижневої домінанти художнього тексту звичайно відбувається не шляхом контекстуально-ситуаційного визначення, а передусім через фонові знання, прагматичний досвід, виявляється через усвідомлення етнічного, культурного, політичного, релігійного позамовного оточення. Тому для читача, відірваного від національно-культурного середовища, в якому живуть і діють герої В.Стефаніка, його тексти вимагають не стільки історико-літературознавчих і власне лінгвістичних, скільки

етнокультурологічних коментарів і тлумачень.

Значення національно-культурного мовного компоненту в текстовому оточенні може актуалізуватися, підсилюватися різними засобами; нерідко трансформуватися, набувати рис образності. У поезії В. Стефаника навколо таких компонентів виникають розгалужені асоціативні уявлення; їх попередня вмотивованість зберігається, але в метафоризованих і символічних виявах. Ключові національно-культурні компоненти звичайно відбивають поняття, органічно властиві етнічному соціуму, і сприймаються як загальнонародні словесні символи, орієнтовані на селянський побут і традиції /земля, лан, межа, хата, нитка, хрест тощо/.

Так, образ хати, що її продав "нешасливий" Антін, зростає в символ селянського добробуту, самого сенсу життя /"Синя книжечка"/. Це символічне значення набуває національно окреслених рис завдяки побутовим конкретизаторам /поріг, приспа із глини, дзелений мох/. Образ-символ хати, що ожила, дрожить, смажитья в огні /"Палій"/, стає символом помсти за злиденне життя, покалічені долі. Із новели в новелу переходить символ землі, котрий то звучується до меж клаптика поля, що годує селянина і його сім'ю, то зростає в образ землі-годувальниці, життєдайної сили і водночас - ідола, що йому мають вклонятися зацьковані люди.

На інших засадах побудований образ-символ лану, що його обробляє замучена мати /"Лан"/. Поряд із конкретними деталями, що відтворюють реалії селянської праці /зісхле бацилля бараболі, корчі тощо/, з'являються виразні ознаки символічного, модерного опису - чогось нескінченного, страшного; що змучує, губить людину, зокрема, завдяки метафоризованим гіперболам: пливе у вітрі, в сонці потопав, людські ниви заливає; розгорнутим порівнянням: як широкий, довгий невід.

Частина словесних символів В. Стефаника набуває виразного етно-регіонального забарвлення, створює той неповторний місцевий колорит, що характеризує письменника як співця рідного Покуття. Так, у новелі "Стратився" образ писаної гайстри /горби/ супроводжує героїв і в житті, і по смерті як символ рідної домівки, материнської ласки. Навіть індивідуально-авторські образні засоби, характерні для художньої манери письменника, звичайно обумовлені особливостями національного мовного типу. Виразне національно-культурне забарвлення має, наприклад, образ-символ кленових листочків - діточок, що виявляється в народній пісні; пор. також символічний образ камінного хреста.

Широке вживання словесних образів-символів національно-культурного спрямування стає виразною ознакою ідіостилю В. Стефаника.

КОРОПЕНКО І. / Київ /

СПЕЦИФІКА ЗАПОЗИЧЕНЬ У СЛОВНИКУ МОВИ В. СТЕФАНИКА

Аналіз мови творів В. Стефаника показав, що цілий ряд слів, якими користувався письменник, є запозиченнями. Діапазон цих запозичень досить широкий - з молдавської, румунської, польської, німецької, угорської та ін. мов.

За словами І. І. Ковалика, у лінгвальній свідомості В. Стефаника співіснували дві посестри української мовної системи - з одного боку, територіально-діалектна система на всіх мовних рівнях

говірки його рідного села Русова, з другого - тодішня літературна мова, яку він засвоїв пізніше з книжок і з тодішнього мовного середовища. Запозичення входять до обох мовних систем В. Стефаніка - діалектної /мова персонажів/ і тодішньої літературної мови / слова автора/.

З усього масиву запозичень, зафіксованих у творах В. Стефаніка, можна виділити такі основні групи: 1/ з романських мов; 2/ із західноєвропейських мов; 3/ із західнослов'янських мов; 4/ з угорської мови.

Така географія пояснюється значною строкатістю південно-західних діалектів, до складу яких входять покутські говірки, поширені на території, що є батьківщиною В. Стефаніка. Слід узяти до уваги й екстралінгвістичні фактори: історична доля земель Покуття; інтерференція мов, з якими мезують досліджувані говірки; ландшафтні особливості місцевості тощо.

У групі романських запозичень переважають слова, що ведуть початок від східнороманських мов, пор.: млака 'болотиста місцевість' ← молд. mlaca, рум. mlăcu 'багно'; бальо 'дядьку' ← молд. bală, рум. bală 'дядьку'; бевка 'бовтанка з муки /страва/'; пійло ← молд. băutură, рум. băutură 'пійло'; букатка 'крихта, шматочок' ← рум. bucătă, молд. bucătă 'шматок, грядка, клапот', скибка, штука. Зафіксовано також запозичення з латинської мови, напр.: бестія 'звір' ← лат. bestia 'тварина'; з Італійської: луча 'ямка, могила' ← іт. loccia 'водостічна труба, ринва, душ'.

Із західноєвропейських запозичень, засвідчених у мові В. Стефаніка, значна кількість перейшла з німецької мови. Серед них: дзигарок 'годинник' ← нім. Sieger 'годинник'; лфт 'повітря, протяг' ← нім. Luft 'повітря'; мельдуватися 'зголо-

ситись, повідомити про щось' ← нім. melden 'повідомляти, доповідати'; бинди 'стрічки' ← нім. Binde 'пов'язка, бант'; гвер 'рушниця' ← нвн. Gewehr 'рушниця'; гиндель 'продаж, торгівля' ← нвн. Handel 'торгівля'. До запозичень із західноєвропейських мов відносимо також гарак 'горілка' ← фр. arak, нім. Arrak, що веде початок від араб. araq 'пальмовий сік'.

Значний вплив на мовну систему В. Стефаніка мали західнослов'янські мови. Особливої уваги заслуговує той факт, що значний процент виявлених запозичень з різних мов проникав через посередництво польської мови. Але є й прямі запозичення з польської: збуї 'розбійник' ← пол. zboj 'розбійник'; квєстія 'питання' ← пол. kwestia 'питання, справа'. Із західнослов'янських мов до словника В. Стефаніка прийшло слово ланцати ← пол. łandykować, landzić, чєс. landati 'плентатися, брести, тинятися без діла' та ін.

Є запозичення з угорської мови: банувати 'тужити' ← угор. ban 'шкодувати, каятись'; бунда 'верхній суконник одяг' ← угор. bunda 'хутро, шуба, кожух'.

Наведені запозичення, що увійшли до словника мови В. Стефаніка, не стали загальноновживаними. Їх специфіку визначає широкий спектр мов-основ, що зумовлено певними лінгвістичними та екстралінгвістичними факторами.

КУЧЕРЕНКО Л. /Запоріжжя/

ПОРІВНЯЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В МОВІ НОВЕЛ

В.СТЕФАНІКА

В арсеналі мовних засобів В.Стефаніка помітне місце займають порівняння. Своім глибоким психологізмом, виключною емоційністю твори автора, і насамперед новели, великою мірою завдячують майстерному використанню цього тропу. За допомогою порівнянь письменникові вдається дати влучну, образну оцінку предмета, явища тощо. Так, скажімо, одна й та ж дія дістає через порівняння різну характеристику в залежності від відповідної психологічної ситуації, пор.: Пішов, як птах; аби-м ходів, як дика звір; йдуть... як подерті тіні; ходять... як псики. Разом з тим один і той же предикат порівняння може характеризувати різні дії чи ознаки, напр.: очі випали і покотилися, як мертво каміне по землі; чоловік спить, як камінь; дивився на людей, як той камінь на воду; гатить руками у землю, як у камінь; було світло, як від червоного каменя; так тепло, як з каміня, за тої грейшп.

Порівняльні конструкції в новелах В.Стефаніка знаходять синтаксичний вияв, як правило, у вигляді підрядних речень і зворотів, оформлених переважно сполучником як, зрідка - як би, як коли би, в поодиноких випадках - ніби, мов.

Іноколи письменник розгортає в подальшому контексті зміст порівняння: Старі кості, як стара верба: на вогонь добрі, а з кіньми бігати ні до чого.

Використовує В.Стефанік у новелах і порівняльні конструкції, які становлять собою усталені звороти: трясся як лист, побілів як папір, силіла як вкопані, кинулася як ошпарена, пішло як за

водою.

Менш активно функціонує в новелах орудий порівняння: зігнеться дугор, маком сседе, волосся спаладо... білими нивками.

І, нарешті, порівняння може передаватися письменником описово: урядник... подобас на чогу млеку, шо в густий мед залізде.

Автор новел послуговується порівняльними конструкціями з метою: 1/ увиразнення оповіді: погрозив жінці кулаком, як довблер; глядять із берега на воду, як на утрачене шаста; 2/ підсилення емоційності мови дійових осіб: чекаете тої смерті, як жінка пошу; ми з синців не виходимо, як воли з яма; 3/ відображення психічного стану персонажів: була застрашена, як віщя; серце трясеться, як павутина на вітрі; 4/ створення образних портретних характеристик: твар мала бліду, як крайда; виглядав як скупаний; куки... як згребло, темний і п'яний, як ніч; 5/ змальовання картин природи: звізди меректіли, як золоті чічки на гладкім залізінім тоці; ниви, як віщя добре головані, чоші та кучеряві.

В.Стефанік використовує порівняння і для увиразнення антитези / голодняки падали, як дуби, а підносилися, як глина / та як засіб прихованої іронії / легко, як каміння гризти / . За певних стилістичних умов автор вдається до "нанизування" порівнянь: котилася весна, як море, як потопа.

Широким є діапазон емоційного забарвлення порівняльних конструкцій у новелах. Їх тональність коливається від урочистості / астас Франко з таким ясним чолом, як сонце / , поетичності / розстелилася ріка, як велика стуга живого срібла / - до підкресленої зниженості, згрубілості / витрішив очі, як баран; жепуть як свині / .

Литома вага порівнянь у мові прозових мініатюр письменника надзвичайно висока, а в окремих його творах / "Амбіції" / їх роль є винятковою. Визнаний майстер психологічної новели В.Стефанік

збагачує емоційно-експресивний потенціал порівнянь, даючи нам високі зразки мовотворчості.

МИРСНИК Н. /Запоріжжя/

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ В.СТЕФАНІКА

РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ

/лінгвістичний аспект/

Неповторність таланту В.Стефаніка визначається не тільки своєрідністю тематики його новел, а й, насамперед, глибоко індивідуальною формою його творів. Не випадково оригінальні мовні риси В.Стефаніка відзначалися багатьма письменниками і вченими. І.Франко влучно назвав його "абсолютним паном форми".

Хоч відтворити ці мовні особливості іншою мовою дуже складно, твори В.Стефаніка перекладалися багатьма мовами світу.

Практика перекладу творів В.Стефаніка на російську мову досить давня, вона проводилась ще за життя письменника.

Труднощі, з якими зіткнулися перекладачі на російську мову, часто непереборні. Насамперед, це стосується діалектної лексики творів В.Стефаніка. Теоретики перекладознавства дійшли висновку, що діалектну лексику можна відтворити розмовною або літературною лексикою мови, на яку робиться переклад. Але не завжди при цьому досягається адекватність перекладу. Наприклад: слимуз - монях, колія - поезд, твар - лицо, тайстра - видиная торба, горівка - горилка, газди - мужики, бузьок - аист.

Певну проблему становлять і слова-запозичення з інших мов. Вони, як правило, у мові персонажів В.Стефаніка дещо змінені,

містять розмовний відтінок. Відтворення їх російською мовою вимагає від перекладачів і мовного такту, і винахідливості /моспане - батюшки, фіра - воз, шандарів - жандармов, медунок - суд, фамилія - семья/.

Фонетичні діалектизми, які індивідуалізують мову персонажів, назавжди втрачені для російського читача /штири, черці - ченці, восько, ззулі, кель, взети, поєдна, небо - кста, палком, візирати/.

Грамматичні особливості мови творів В.Стефаніка також вимагають специфічного підходу при їх перекладі на російську мову. В такому разі все залежить від особливості перекладача, його мовного чуття. Порівняймо:

пропив-эм - пропил, волила бих - лучше б мне..., голосов - головою, обидвома - - , за мнов - - , з нев - с нев.

Фразеологіями, їх неповторність у творах В.Стефаніка - це камінь спотикання багатьох перекладачів, хоч у їх відтворенні є здобутки і втрати:

...ходили в ланці як снованка - бывало в танце вы как павя плы- так рівно вете;

...обсипалась слізьми - залилась слезами;

...та й злеманого грейцера - нет ни зегнцера, ни крейцера
нема !

...бодай же сте голови поло- - чтоб вам голову свернутъ
мили

Синтаксис В.Стефаніка, його стисла фраза також становить значну труднощі у її відтворенні російською мовою. Проте саме у синтаксисі найбільше здобутків і за рахунок точності, адекватності у відтворенні синтаксису перекладачі могли б певною мірою компенсувати втрати щодо відтворення лексики, фразеології, фоне-

тичних і граматичних особливостей.

Таким чином, хоч на сьогодні і зроблені переклади творів В. Стефаніка на російську мову, опір мовного матеріалу настільки великий, що його геніальна проза ще чекає своїх талановитих перекладачів.

МІРОШНИЧЕНКО В. /Запоріжжя/

ТВОРЧИСТЬ В. СТЕФАНИКА В АНГЛОМОВНИХ ТА ФРАНЦУЗЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Найбільший інтерес до творчої спадщини В. Стефаніка в англomовній періодиці та літературі випав на 100-річний ювілей з дня його народження, що знайшло відгук як у канадській періодиці /2/, так і в англomовних та французьких перекладах його творів /3/. Перекладачам вдалося, незважаючи на значні мовні розбіжності, зберегти ту індивідуальну особливість творчої манери письменника, що так вражала дослідників його творчості - "потрясаючий реалізм" і образи з мужицького життя, лаконізм виразу та контекст "дежаву", а також і контекст про той кровний зв'язок між селянином та землею, типовий для галицького хлібороба, що через втрату якого багато з них поїхали до Канади. Досліджувані тут переклади творів В. Стефаніка доповнюють тезу про те, що порівняно з іншими українськими письменниками, Стефаніка чи не найбільше перекладають /1, с. 176/, і отже до відомого переліку мов-реципієнтів можна тепер додати англійську та французьку, а вибір творів саме цього періоду його творчості говорить про добру обізнаність зарубіжних перекладачів з творчим доробком письменника, що також

підтверджує пророчі Франкові слова про те, що "...Се правдивий артист із Божої ласки, яким уже нині можемо позеличатися перед світом" /1, с. 175/. До втрат при перекладі можна віднести мовні особливості творів Стефаніка, бо рідний авторові покутський діалект неможливо відтворити, що і привело до пропуску частин тексту в перекладі Марії Т. Скрипник твору "Кленові листки", де не відтворено емоційного монологу Івана про долю дітей, та уривки його діалогу з кумами. Не відтворено також деяких структурних особливостей оригіналу, як от пропуск речень "Аж почервонів, аж задихався", "По хвилині", "Куми забули за відпочинок". Мову героїв твору відтворено загально-літературною мовою розмовно-просторічного регістру, що об'єктивно зумовлено тим, що у Стефаніка майже відсутня мовна індивідуалізація героїв. У трансляції змісту етнографічних та мовних реалій домінує конкретизування смислу мовної одиниці, як от в тексті "Новина": починаєтесь - *stuff yourself*, напудився - *frightened*, глемидали - *hammered their way through the bread*, мелдуватися - *turn myself in*; "Кленові листки": каганець - *night lamp*, куми - *godfathers*, "куми"; *quests*, *neighbours* /залежно від контексту/; горівка - *whiskey /hi/*, талан-*talant /his*, в контексті першотвору "доля"/; "Катруся": грейцір - *penny*, леви - *money* /тут і далі деконкретизовано смисл/, фіра - *wagon*, трунок - *some nourishing foods*, ганциго - *Annie* /звертання до коня/ і, нарешті, в усіх контекстах "жиди" перекладено *money-lenders* /лихварі/. Окремо виникає проблема синтаксичних розбіжностей, обумовлена зміною в процесі трансляції синтаксичних зв'язків, що веде до зміни глибинного змісту, і, отже, як результат, імплікацію змінює експлікація, теж обумовлена конкретизуванням смислу внаслідок зміни логічних зв'язків між компонентами змісту. Значно сприяло якісним перекладам наявність в укра-

інсертій мові паралельних структур і мовних виразів, аналогій (дедя - *daddy*), годі говорити про хрестоматійне файний - fine. Отже, як англomовним, так і французьким перекладачам загальному удалося відтворити основний зміст перекладуваних творів, психологізм, образи з мужицького життя, лаконізм автора, і все це, не зважаючи на значну розбіжність в засобах мовного втілення змісту оригіналу в перекладі.

1. Грицота М.С. Художній світ В. Стефаніка.- К. Наук. думка, 1982.
2. Stefanyk W. The News. Transl. by J. Shack - The Ukrainian Canadian /UC/, 1970, March; Maple Leaves. Transl. by M. Skrupnyk.- UC, 1970, September; A Son Talks about His Father. By Kirilo Stefanyk.- UC, 1970, November; Stefanyk V. The Pious One. Katrusia. Transl. by J. Shack. The Stone Cross. Transl. by M. Skrupnyk.- UC, 1971, May; Katrusia. Transl. by J. Shack.- UC, 1971, March; Monument to Stefanyk...- UC, 1971, March. 3. Stefanyk W. Articles and Selections by Peter Prokop, J. Shack, M. Skrupnyk, P. Krawchuk. - Toronto: Kobzar Publ. Co., LTD, 1971; Stefanyk V. "La Croix de Pierre" et autre nouvelles. Traduit de l'Ukrainien par JINETTE Maximovitch.- Kiev: Dnipro, 1975.

ОЛЕКСЕНКО В. / Херсон/

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ У НОВЕЛАХ

ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Глибока емоційність Стефанікових новел пояснюється яскравим драматизмом зображуваних у них життєвих ситуацій і гострих душевних колізій персонажів твору.

Мовні засоби вираження емоцій втілюються у лексиці, особливо в емоційно-експресивних синонімах, у словотворі, синтаксисі, ще сильніше у фразеології та засобах образності /епітети, порівняння, метафори/.

Пристрасне слово письменника-новеліста звучить схвильовано і емоційно. Тому у лексиці його новел є немало слів, емоційне забарвлення яких безпосередньо пов'язане з їх семантикою або створюється коренескладанням, найчастіше за допомогою різних суфіксів, що забарвлюють нейтральні корені слів різними відтінками. Серед них можна назвати іменники /мама, тато, доробало, коханка, сорочечка, писочок, дідько, сновидя, злодій/; прикметники /звіздочолий, обдертий, храпливий, нехарактерний, веселенька, старесенька/.

Велику кількість лексем на позначення емоцій становлять дієслова. Це, як правило, синоніми до нейтральних дієслів, які виражають загальні, видові поняття дії або стану, наприклад, говорити - вигукувати, гавкнути, бурмотіти, вершати, брехати; бити-лупити, даумбелати; дивитися - глипати, кліпати, віпулити /очі/.

Найбільш багатогранними, що найяскравіше виявляють стилістичні риси письменників, які мають свій індивідуальний стиль, є синтаксичні засоби.

З маси синтаксичних явищ, що посилюють емоційність мови Стефанікових новел, відзначаємо асиндетон чи то в складносурядному реченні, чи то в лінійному ряді простих самостійних речень: "Ймили наймити Курочку, постали за Курочкою газди, потекла кров..." /"Палій"/; "Небо дрожало разом зі звіздами. Одна впала з неба. Лесиха перехрестилася" /"Лесева фамілія"/.

Дуже тонко відчував В. Стефанік багатобарвність народної розмовної мови, її красу і великі можливості. Він уміє відтворити найвище психологічне напруження героя і примусити читача затрем-

тіти від хвилювання чи влучно дібраними словами викликати сміх.

У новелах В. Стефаніка зустрічаємо емоційно-експресивні народні фразеологізми: руки заламати, шкуру дупити, з болотом зміпати, очі віпулити, мати в бозі надію, ше кури не ціяли томо.

Емоційність епітетів, порівнянь, метафор в однаковій мірі властива як мові автора, так і мові персонажів. Епітети в творах не нанижуються рясно як оздоблення мови, а вживаються як необхідний елемент: радий, легкий, шасливий, молоденький, ясний - з одного боку; епітети з відтінком лайливості, глузливості, іронії, фамільярності - з другого боку: дурний, слинявий, недорізаний /баран/, дрихлаві кості та ін.

Багатобарвність епітетів у новелах В. Стефаніка збагачує загальну емоційність його творів різнобарвними емоційними відтінками. Цій же меті служать порівняння та метафори: червоне вікно- червона свіжа рана; сльози пливли, як вода з нори; червона хмара закам"явіла. Колія летіла в сіни.

Глибокої схвилюваності, емоційного звучання новелам В. Стефаніка надають народнопоетичні засоби - постійні ніжні звертання, традиційні для пісень і голосінь порівняння, повтори, інверсійна будова речень.

Уміло стилізована авторська мова і мова героїв під народну пісню, казку, голосіння надає новелам глибокого ліричного характеру.

Своєю оригінальною і високохудожньою манерою письма В. Стефанік створив літературну традицію, вплив якої помітний на творчості багатьох прозаїків.

СЕМІРЯК В. /Запоріжжя/

ВЗАЄМОПРОНИКНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО Й ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО В МОВНІЙ ПРАКТИЦІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Мовна практика Василя Стефаніка - помітне явище в історії української мови. Вона засвідчує ті екстралінгвальні та внутрішньомовні процеси, що характеризували розвиток української мови кінця ХІХ - перших десятиліть ХХ століття в Галичині.

Художня мова новел В. Стефаніка, в якій авторське слово вплітається в монологічне чи діалогічне мовлення персонажів, подає зразки взаємопроникнення національного й інтернаціонального в мовній дійсності. Фактор правдивості у відтворенні мовної ситуації, в якій жили галичани - сучасники письменника, вимагав від нього використання діалектної мови. В ній знаходять свій вияв глибоко національні риси, що своїм корінням сягають праслов'янської доби. Притаманна говіркам Галичини більша стійкість внаслідок об'єктивної законсервованості дає підстави заперечувати висунуті вже в наші дні твердження про конгломеративний характер діалектної мови Західної України та про формування її під впливом інтерферентних процесів за умов адстрату й білінгвізму населення.

Об'єктивність спонукала митця вводити в авторську мову, орієнтовану на спільні зі Східною Україною норми, та в діалектну мову персонажів запозичення і варваризми. У збірках новел " Синя книжечка", " Камінний хрест", " Дорога", " Моє слово", " Земля", "Новели 1926-1933 років " автор вживає понад 100 запозичених слів і варваризмів. Серед них лексеми, що увійшли в українську мову ще в ХУІІ ст. /фронт, баталія, бомба, вакації/, але більшість -

надходження другої половини XIX- початку XX століть /гармонія, історія, театр, радикал, анархіст, банк, апатія, економ, каталог, дисципліна, публіка, пункт, майстер/. Деякі з них письменник подає в народній трансформації /протокол, паруграф, ресторація, аптика, рипилка, акзамент, репарація, якурат/, із вказівками на чужорідність / якісь векслі, якусь напу. такий секвертант/ або в кількох варіантах /нотар-нотаруш, нумер-думер, казети-газети, доктор-дохтор, жандарм-жандар-шандарь/. Остання група слів засвідчує, з одного боку, незавершеність асимілятивного процесу в мові-реципієнті, а з іншого,-- асиміляцію їх говірковим мовленням.

Семантичне освоєння продовжували такі лексеми /порція, пенсія, інтелігентний, амбіція, партія, станція, колія, пошта, медицина/. Лише поодинокі запозичення, уведені письменником до новел, не стали загальноживаними /заасекуровані, мінута, табула. трактамент, антрамент, кременал, контетний/.

Барваризми представлені, закономірно, двома групами слів: германізмами, почасти асимільованими /намено, фамілія, люфт, капут, ріхтіг, ріхтувати, ордунк, пляц, спацерок, спацірують, тринкар, гаптак, офіцир/ та полонізмами /фотель, твар, штука, нендзи, спендив, дзінькуємо, лужко, лижки/.

Таким чином, запозичена лексика є органічною, але не домінуючою частиною лексичних засобів письменника. В.Стефанік сприяв поширенню цієї переважно інтернаціональної лексики в українській мові, шлях якої до літературної мови часом пролягав через мову діалекту.

СІКОРСЬКА З., ТЕРНОВСЬКА Т. /Луганськ/

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НОВЕЛИ В.СТЕФАНИКА

"ЗЛОДІЙ"

Слово- характеристика злодій стало назвою новели. Це -- психологічна студія, у якій розкриваються глибини людських почуттів. Зображуваний письменником життєвий конфлікт є глибоко драматичним. Розв'язка його трагічна.

Від себе автор говорить дуже мало. Основне ідейно-естетичне навантаження лягає на діалог, через який розкриваються взаємовідносини між людьми. Усі внутрішні подухи душі персонажів, їх думки, почуття передаються через репліки й зовнішні прояви. У діалозі злодія, газдів спостерігаються два плани осмислення життя.

Мовні партії персонажів побудовані на діалектно-характерологічних та семантико-стилістичних особливостях. Уже в перших репліках персонажі постають як носії південно-західного наріччя. І в подальшому мовленнєва характеристика розвивається по лінії концентрації діалектних і просторічних елементів та виразових мовних засобів.

Серед діалектизмів наявні фонетичні, лексичні, морфологічні та синтаксичні: вээр, горівка, поцулувати, жите, трафив, бай, ріхтуєси, не жвинди, файно, вуєчко, на нк дивитиси, меш бити, лкшнев, штуков: мали-сте тругу доста, заки вліз си до хати.

Образність і символіка мовлення персонажів основана на життєвому досвіді народу. Наприклад, фразеологізми: пустив крові доста: сів маком: баба бабов: живого з гук не пустите; де ймуть, там з мнєсом рвуть; порівняння: хлоп як звір; поцулувати, як рідного тата: такий, як просидво: темний і п'яний, як ніч; вб"ю,

як горобця; ви не хлоп, але зальопана баба; епітети: натура мнє-ка; молода жінка, застрашена і заспана; сорочки подерті, лиця покровавлені; така натура паскудна; метафори: каганець не міг продертися через темряву по кутах; злодія живого з рук не пускаю; ребра потерті на форост; я твердий, я камінний; синоніми: чекай, жди, годя, най люди прийдуть; дужі, моцні хлопці; антоніми: Чи ти твердий, чи мнєский? Коли ви гадаєте, що дурю, а я, бігме, правду кажу; А чому ж ти не лізеш до богача, але до бідного; ампліфіковані вирази: скаче, плєє, корчиться, як пружина.

Насиченість реплік лексичними повторами визначає наростання експресії: Дайте, дайте, газдо, цуку... Я ще хочу образ цулувати, я ще хочу поріг, я хочу всіх, всіх... У репліках панус емоційний тон, що підсилюється вигуками: гай, пий; гай, забирайтеси; Ов, чоловіче, ти дуже боїши, ов, це не файно.

Баклєвим засобом художньо-образної конкретизації виступають і безобразні слова, які в певних ситуаціях мовлення набувають різних смислових та емоційно-експресивних прирощень: прийшов гість та й треба його приймати / про злодія/.

Автор засуджує жорстокість сільських газдів, їхню психологію, оскільки вони за будь-яку крадіжку ладні вбити людину.

Глибиною психологічного змалювання відзначається останній рядок новели, що відтворює ситуацію нещадної розправи над злодієм: І кинулися до нього, як голодні вовки. Діапазон вираження авторського ставлення до зображуваного стає глибшим і колоритнішим, якщо взяти до уваги й попередні репліки газдів і злодія: "А ти відеш із-за стола, чи треба ті відти вінсити?" - "Я не віду, я виджу, що не віду, бо я маю тут під образами сидіти". - "Ой відеш, бігме, відеш, ми будемо просити!"

Центральний персонаж своїм душевним зрушенням, сповідальни-

ми зверненнями до Бога, присутніх і до "всіх, всіх, де хто є на світі..." викликає прихильність до себе.

СКАБ М. /Чернівці/

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НОВЕЛИ В.СТЕФАНИКА
"НОВИНА"

Усвідомлення справжньої величі одного з кралих представників світової новелістики Василя Стефаника неможливе без різнобічного аналізу мови його творів. Дуже цікавим є дослідження новели "Новина" - загально визнаного шедевра цієї стислої епічної форми прозового твору.

Характерних для новели динамізму та напруженості дії автор досягає вмiлим і виваженим вживанням найрізноманітніших засобів синтаксичної організації тексту. Серед них привертають увагу винятково економне використання письменником елементів, що забезпечують зв'язок окремих речень у абзаці і текст /займенників, особових закінчень дієслів тощо/: Він хотів утопити і старшу, але випросилася. Відколи Грицька вмерла, то він бідував. Не міг собі дати раду з дітьми без жінки. Письменник, відкидаючи інші можливі /безсполучникове речення чи два простих/, зупиняється на складно-підрядному варіанті початкового речення новели: У залі сталася новина, що Гриць Летючий утопив у ріці свою дівчинку. Це дозволяє якнайшвидше ввести читача у саму гущу подій. Авторській мові, як і мові персонажів, властиві народно-розмовні складні синтаксичні конструкції із послідовним зв'язком компонентів, які допомагають максимально конденсувати інформацію: Ніхто за нього не хотів піти

заміж, бо коби-то лишень діти, але то ше й біда і нестатки.

В образній системі новели привертають увагу характеристики головних персонажів, здійснені через змаловання їх очей, поглядів, що цілком відповідає традиціям української та й світової літератур. Великі блискучі очі голодних дітей, що "важили би так, як слово", протиставляються решті виснаженого тільця, що "полетіла би з вітром, як пір'я". Глибока внутрішня криза Гриця Лєтучого виявляється в його заглибленому у себе погляді: Очі запали всередину так, що майже не дивилися на світ, лиш на той камінь, що давив груди. Гнітючий стан батька перед загрозою голодної смерті дітей письменник змальовує, використовуючи традиційні для українців порівняння: Чогось йому так стало, як коли би йому хто тяжкий камінь поклав на груди. Повну самотність бідака-вдівця у селі яскраво підкреслюють анафоричні фрагменти речень. Пор.: Ніхто за нього не хотів піти заміж... та Ніхто за нього не знав, як він живе...

Мовлення героїв новели "Новина" детерміноване конкретною ситуацією спілкування і відбиває внутрішній стан особи. Безмежний відчай пронизує пересипаний прокльонами на адресу померлої жінки та голодних дітей / що само по собі вважалося великим гріхом / перший монолог Гриця. Крайня схвильованість, збудженість і водночас велике полегшення майстерно зображені В.Стефаніком у словах Гриця, звернених до уявного суду. Важливе значення при цьому мають синтаксична складність конструкції та застосування полісиндетону ані: Скажу панам, що не було ніякої ради: ані їсти шо, ані в хаті затопити, ані віпрати, ані голову змити, ані ніці!

Смертельний переляк Гандзауні, на очах якої батько утопив меншу сестричку, її благання виражаються у поєднанні незвично ласкавої форми вокатива дедику /раніше у тексті жилось деду / з

повтореною імперативною формою: Дедику, не топить мене, не топить!... Не топить мене, не топить!

Контрастом на фоні шойно скоєного вбивства виглядає турбота батька про те, що старшій дочці буде страшно повертатися до села вночі, зводшлыва сцена передачі дитині бучка, яким би вона могла захиститися від собак. Важливу роль тут відіграє повторення іменника-звертання, поєднання кількох речень в одне складне: Гандзю, Гандзю, а на тобі бучок, бо як ті пес надибас, та й роздере, а з бучком май безпечніше.

СНІЖКО Н. /Київ/

ВИРІВНИЧА ЛЕКСИКА В ХУДОЖНІЙ МОВІ В.СТЕФАНИКА

Вирівнича лексика широко представлена в новелах та поезіях в прозі В.Стефаніка різними тематичними групами /"знаряддя праці" / БОРОНА, ЦІП, ПЛУГ, РИСКАЛЬ/, " назви осіб за видом трудової діяльності " /ПЛУГАТАР, СІВАЧ, МОЛОТНИК, ШВЕЦЬ/, "предмети праці" /ЗЕРНО,НИТКА/, " види роботи " /ПРЯСТИ, ОРАТИ, САПАТИ, ШИТИ/ і є важливим засобом художнього осмислення життя західноукраїнських трудящих кінця ХІХ - початку ХХ ст.

Особливої стилістичної виразності набуває у В.Стефаніка частозживане РОБИТИ та його похідні / НАРОБИТИ, ЗАРОБИТИ, ВІДРОБИТИ, РОБОТА, РОБИТНИК, ВІДРОБОК/. Нанизування спільнокореневих дієслівних синонімів забезпечує своєрідну градацію тяжкої фізичної праці: "Оженився, будував хату і тріскав від роботи, від своєї і чужої. Носив дошки на плечах з міста, відробляв старі сніпки, що взяв на стріху, і заробляв гроші то на вікна, то на

двері" / С.118-119/. На фоні подібного динамічного зображення
 трудового життя українського народу в семантичному спектрі "за-
 робляти - відробляти" Стефаникове ЗРОБОК / "Я зробок - ціле тіло
 мозиль, кості дрихлаві, що заки їх рано зведеш докупи, то десіть
 раз йойкнеш! " /С.71/. виявляється своєрідним символом, узагаль-
 ненням у статистиці наслідків підневільного труда.

Для стилю В.Стефаніка характерна сполучуваність дієслова
 ЗРОБИТИ з іменником РУКИ. Синтаксичні конструкції ЗРОБИТИ РУКА-
 МИ /"Я барабольшу вікопаю, а кукурудзюк підойму, я борозенку
 лицем до сонця оберну, я зеренце посію - я все руками зроблю!",
 С.145 / і ЗРОБИТИ РУКИ/ " То, видите, бідному все так, а хоть
 бис руки зробив по лікті, та нічо з того не буде!, С.60/ вно-
 сять в художній опис діаметрально протилежний смисл і виявля-
 ються оригінальним засобом відтворення протиріч між трударем
 та існуючою соціально-економічною системою.

Предметна виробнича лексика майстерно використовується
 В.Стефаніком у складі порівняльних зворотів типу " Будь чиста,
 як плуг, що оре" /С.215/, "Заскреготав зубами, як жовнями, погро-
 зив жінці кулаком, як довбнею" / С.70/, а також образних виразів
 /"Як широкий, довгий невід... Отой лан" /С.93/, " То як, бувало,
 жнуть на ниві цілу ніч, як давонять до сну дітям серпами" /С.167/.
 Дієслівні лексеми в переносному значенні залучаються до розкриття
 найтонших нюансів внутрішніх і зовнішніх особливостей характеру
 героїв: "По їх чолах копалися рови один коло одного" /С.190/,
 "...сивими очима хотів закопати в серцях гостей свою пресьбу"
 /С.74/.

У складі фразеологічних зворотів та усталених словосполучень
 лексеми з виробничою семантикою вдало виконують функцію деталі-
 зації соціально-побутових умов життя трудящих, напр.: "Федір не

випускав із цур ціпа цілу змю" / С.119/.

Особливим поетичним звучанням відзначаються метафори, побу-
 довані на переносному вживанні виробничих лексем в тих творах
 письменника, які присвячені описові власної літературної діяль-
 ності: " По тихім ставу моєї минувшини пливуть неводи серпечних
моїх бажань, аби виловити всі ясні хвилі життя мого" /С.157/.
"Буду світ свій різьбити, як камінь" / С.157/.

ТИШКІВСЬКА Н. /Івано-Франківськ/

АРХІТЕКТОНІКА НОВЕЛ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Речення значно більшою мірою є носієм стилю письменника,
 ніж слово. Тому першорядної ваги при розгляді художнього стилю
 набуває питання стилістичної ролі таких синтаксичних одиниць,
 як контекст, в якому проявляють себе інші одиниці художнього
 тексту, зокрема його словесні компоненти.

Творчості В.Стефаніка притаманні глибина психологічного ана-
 лізу, самобутність і монументальність художніх образів, сила та
 яскравість людських характерів, новизна і багатство проблемати-
 ки, мотивів, настроїв. Одним з компонентів композиції будь-якого
 твору є архітектоніка. Під архітектонікою закінченого мовлення
 розуміють його поділ на складові частини, більш чи менш за-
 кінчені у смисловому і формальному відношеннях /в поезії ці скла-
 дові частини називаються строфами, в художній прозі - абзацами,
 главами; але є й дрібніші архітектонічні одиниці, наприклад,
 закінчений діалог, закінчений опис природи і т. ін. всередині
 однієї глави чи строфи/.

Система архітектонічних одиниць, визначальних для новел Василя Стефаника, складається, на нашу думку, з таких компонентів:

1. Невласне-пряма мова - як засіб організації розповіді, як прийом висвітлення переживань, думок персонажів у складні, напружені, критичні моменти їх життя; зображення плану змісту через призму світосприймання героя твору.

2. Монолог - надзвичайно своєрідна у досліджуваних текстах архітектонічна одиниця, стилізована автором як "вибух" надзвичайно великої емоційно-експресивної сили у моменти кульмінаційного напруження.

3. Діалог - архітектонічна одиниця тексту, особливістю якої є взаємозумовленість синтаксичної будови реплік співбесідників. Діалоги в новелах В. Стефаника природно й невимушено переходять в авторське мовлення.

4. Авторське мовлення в новелах надзвичайно лаконічне, проте чітко передає позицію автора-оповідача, створюючи неповторну інтонацію інтимності та довірливості.

Однією з найвиразніших особливостей архітектонічних одиниць новел Василя Стефаника є їх лаконізм, їх гранична небагатослівність, їх еліптичність, яка проявляється у пропуску цілого ряду проміжних, другорядних елементів викладу; їх добір, розташування та наповнення лексичним матеріалом певного характеру.

Архітектоніка новел В. Стефаника за своїми якостями, насамперед за економічністю мовного матеріалу, наближається до архітектоніки драматичних творів.

Дослідження архітектоніки художньої прози Василя Стефаника дає можливість відкрити творчу лабораторію визначного і своєрідного майстра слова.

ТУРЧИН В. / Івано-Франківськ/

ДО ВИВЧЕННЯ ЗМІСТОВОЇ СЕГМЕНТАЦІЇ НОВЕЛИ В. СТЕФАНИКА "ПАЛІЙ"

Виділення сегментів тексту і наше відношення до них - один із аспектів прагматичного дослідження його комунікативної та інформативної спрямованості. Основними факторами, які визначають необхідність планомірного дослідження впливу мовлення на людину, є потреба в поглибленому уявленні про процес пізнання, вироблення способів і засобів на свідому і несвідому поведінку людини. Прагматика є той аспект вивчення художнього тексту, яка відображає в кінцевому результаті спрямовану діяльність людини.

Логіко-комунікативний підхід до вивчення змістової сегментації новели В. Стефаника "Палій" найбільш прийнятний при вивченні глибинної характеристики, тому що дозволяє встановити закономірності формування внутрішньої структури тексту. Трудність смислового членування новели ускладнюється тим, що автор приділяє велику увагу показу не зовнішніх подій, а переживанням і настроям головної дійової особи твору наймита Федора. Різним смисловим елементам новели властиві локальні значення, які на перший погляд можуть не збігатися з основною ідеєю. Умовок проникнення в прагматику новели - вивчення авторського її членування. Структурно новела складається з назви і сімох розділів, кожен з яких розкриває по-своєму душу головного персонажа і її головну ідею. Причому реальний світ не віддзеркалюється у вигляді послідовного ланцюга подій, що не заважає проникненню в глибину структуру тексту, правильно зрозуміти соціально-еконо-

мічні відносини на Гуцульщині. Це цілком природно, тому що реальний комунікативний процес здійснюється таким чином, щоб сформувавши в одержувача тексту денотат, який би збігався з авторським.

Розчленування теми тексту новели на надфразові одиниці і смислові блоки ґрунтується на одиницях змісту. Надфразові одиниці відображають різні теми і пов'язані з темами або підтемами основної теми. Межа надфразових одиниць визначається закінченістю змісту, який зв'язаний з поняттям якоїсь теми. Отже, надфразова одиниця – закінчений відрізок розповіді, яка охоплена єдністю теми. Ось деякі з них: життя сільського багача Андрія Курочки і його робітника Федора, життєвий шлях Федора, смерть дружини і доля дочки Насті, безробіття, робота в пана, сцена виборів і трудова солідарність, підпал маєтку.

Надфразові одиниці пов'язуються смисловими блоками. Автор включає в смислові блоки все те, що єдине за змістом, це – поневіряння Федора, його важке життя в наймах, глибоке класове розшарування селян, непримиренні протиріччя між бідними і багатими. Постійні імпліцитні пошуки шляхів боротьби, чому він і всі інші "бідаки" такі, як він, так тяжко працюють і не можуть стати господарями, призводять до підпалу багачього маєтку. Компоненти блоків і надфразові одиниці можуть бути, на перший погляд, не зв'язаними, але хаотичне, безсистемне, випадкове нагромадження фактів і оцінок знаходить своє вираження в лексичних засобах на синтаксичній осі. Дослідження конкретного матеріалу новели "Палій" дозволяє зробити висновок, що виділення надфразових одиниць і їх організація в смислові блоки відображає динамічну структуру тексту. Дистинктивно-семантичні

ознаки блоку визначаються через надфразові одиниці.

ХРИСТІАНІНОВА Р., ДЯКІНА В. /Бердянськ/

ФОНЕТИЧНІ ДІАЛЕКТИЗМИ В НОВЕЛАХ В. СТЕФАНІКА

Василь Стефанік приніс в українську літературу неповторний колорит галицького села. Майстерно змалювавши образи західно-українських селян, великий новеліст реалістично передає особливості їх мови. Аналіз фонетичної системи його творів дає можливість чітко прослідкувати в ній ознаки галицько-буковинських говорів.

Зокрема, широко відбиті в Стефанікових новелах такі фонетичні діалектизми: 1/ на місці голосного [a] будь-якого походження після шиплячих і м'яких приголосних уживаються [e], [i], [и]: "... най лиш пожию з десіть років, та й село геть перебудую. Так перебудую, що не жель буде у него зайти" /с.50/; "... я йду з горнетком..." /с.70/; "вершила як несповна розуму" /с.37/. Однак зустрічаються також слова з [a]: "Кропила її свяченою водою..." /с.70/; "... прошлася з кожним кутом" /с.70/; 2/ на місці голосного [и] виступає [і]: "Відки тебе візира ти ..." /с.36/; "... я би віслухав" /с.60/; 3/ замість [o] після м'яких приголосних простежується [e]: "Ой, сегодні такі діти" /с.101/; "... пускаю старі слези за водою" /с.109/, але є й форми з [o]: "... сльози в очах показалися" /с.107/; 4/ непослідовно відбувається перехід [e] в [o] після шиплячих перед наступним колишнім твердим приголосним: "Брав за

них чотири сотці..." / с.119/; "А я прийшов письмо від Федора прочитати, бо вчора на пошті прийшло" /с.108/; 5/ непослідовно відбувається також перехід [е], [о] в [і] в новоутворених закритих складах: "... прийшов із войска додому..." /с.77/; "Телетко, коровку - то ше, ше, але волів вже мало" /с.87/; "... най шіную образи в хаті і вас яко грешник" /с.79/. Іноді такий перехід спостерігається в словах, у яких у літературній мові його немає: "Та я в хаті не маю віхтика солілки..." /с.90/; "Із-за тої голови промикалися проміні сонця" /с.35/; 6/ на місці літературного [ри] поширені звукосполучення [ер], [ро] : "Очі його веселі, а чсло ясне, як керничка при пільній дорозі" /с.113/; "...презентував кровоавий вексель..." /с.244/. Проте вживається і звукосполучення [ри] : "За її плечима дрижали вікна..." /с.190/; 7/ на місці [е] в суфіксі -еньк- може бути [о] : " А на горі такий вітрець дунув на мене, але такий ле-ронький, шо аж!" /с.77/; "І я ходив тихонько..." /с.178/, але "...гляділа на них тихенько..." / с.191/; 8/ замість [а] в коренях слів перед наступним складом з наголошеним [а] виступає [о] : "Дайте горячі руки!" /с.253/; "Осінь богата..." /с.232/. Зустрічаються й слова із звуком [а] : "Він видить на подвір'ю багато малих дівчат" / с.116/; 9/ поширене укання: "Приходжу, поцудував ксьондза в дуку" /с.51/; "... приходили до баби всі невістки з унуками" /с.121/; 10/ палатальний [д] у кінці складу перед наступним приголосним переходить у [й] : "Може, мав шіснацять літ..." / с.133/; "Але від триццяти літ вони привикли мати оцей схід..." /с.211/; 11/ приголосний [ц] звичайно твердий: "... п'ємо свою працу, свою кервавицу" /с.41/; "Та жий, поки світа та сонца..." /с.55/; 12/ відсутні приставки

приголосні: "Кожда невістка най собі озме хоть цу, хоть ту..." /с.121/; " Дрожу перед острими, морозними стрільми дрожі..." /с.253/; 13/ замість [й] після губних характерні [л] або [н] : "Але мене ше, богу декувати, з памнеті не вікинуло" /с.101/; "Ціла юрба справляє свої очі на деревляного блазника..." /с.173/; але можливі й форми з [й] : "Лиш вони одні пам'ятають ше мене..." /с.224/; 14/ характерний твердий [р] на початку складу: "А борони кусали землю, роздрапували її..." /с.202/; 15/ перед наступним [к] замість звука [л] виступає губний [в] : "... лежу та на сопівку граю" / с.51/; "І гроші взяла, і горівку пила..." / с.94/, хоч знаходимо й паралельні форми з [л] : "Та пийте ж цей чай, горілки тепер нема..." /с.249/; 16/ на початку слова шиплячі інколи замінюються свистячими: "Ци рабін нас вінчев, ци ксьондз слюб давав?" / с.41/.

Слід відзначити, що названі діалектні риси більш характерні для мови персонажів, авторській мові вони властиві в меншій мірі.

ШУМЕЙ І. /Дрогобиць/

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА ТРАЦТВА У НОВЕЛАХ

В. СТЕФАНИКА

До питання вивчення мови новел Василя Стефаника на сьогодні зверталось чимало дослідників. Це Ф.П.Погребеник, Б.В.Кобилляньський, М.І.Рудницький, В.М.Лесин, І.І.Ковалик та ін.

Ми зупинимось на діалектній лексиці, пов'язаній із процесом

ми ткацтва і яка займає помітне місце серед діалектної групи слів у творах письменника. Немалу питому вагу в лексичному складі новел його має етнографічно-побутова лексика і серед неї слова на позначення процесів тkania, видів полотна, назв одягу тощо.

Слід зауважити, що в основі мови творів В. Стефаника лежить покутський діалект, хоча автор вносив певну кількість і літературних елементів у мову своїх творів. Наприклад, такі слова з ткацької лексики, як: *к у ж і л ь*, *р а н т у х о в і п о л о т н а*, *т о н к і п о л о т н а*. Не слід забувати, що окремі діалектизми потрапляли в австрійську мову також стихійно, а деякі слова і сам автор, мабуть, у той час не вважав діалектними.

Помітну групу складають слова, які є елементами вузькодialekтної лексики. Це: *б и н д и* - стрічки, *б у н д а* - верхній сукняний одяг, *в е р е н я* - рядно, *в е р і т к а* - рядниця, *к о ж і в к а* - куделя, *о р н а р і я* - плата за роботу натурою при прядінні толокою, *п р і м к н у т и* - втягнути нитку в голку, *п у к а т и* - рватися, *б і л л я* - одяг з домотканого полотна, *г о б о р т к и* - спідниці, "*з л о д і й к а*" - по-тайна кишень.

Такі лексеми з новел Василя Стефаника, як *в е р і т к а* - рядниця, *с п у з а* - попід для зоління полотен, *т а й с т р а* - торба, *ч е р е с* - пояс, нами зафіксовано також у наддністрянському, бойківському, гуцульському говорах.

Поле використання мовних засобів вираження емоцій у новелах В. Стефаника різноманітне і широке. Це слова, емоційне забарвлення яких тісно пов'язане з їх семантикою. Ось, наприклад, лексеми на позначення верхнього одягу в залежності від їх влас-

ника-героя твору: *д р а н к а* - порвана стара одежина, *с т р і й* - багатий одяг, *ф а л а т е* - дрантя, *о д і н н я* - панський одяг, *к а т р а н н я* - просте бідне вбрання, *л е н к а* - одяг із якісного домотканого лляного полотна, *н е п р а н к а* - бідний дуже брудний одяг, *б і л л я* - білизна, *ц а й г о в и й* - одяг із дешевої фабричної тканини, *к а м а з е л ь к а* - жилетка. Розмішені поряд, ці слова складають собою в якійсь мірі антонімічні пари. Письменник жив серед покутських селян, вони ж були і героями його новел.

Місце наведених вище діалектизмів досить значне ще й тому, що В. Стефаник творив діалоги своїх героїв на основі покутської говірки, і саме тому діалоги й монологи часто переважають над австрійською мовою.

ЛЕСИМ М. /Івано-Франківськ/

У ТВОРЧІЙ ЛАБОРАТОРІЇ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Василя Стефаника глибоко турбувало те, що його персонажі розмовляють не літературною мовою, а своєю рідною покутською говіркою, що мова його творів відрізняється від мови творів українських письменників з великої України. З цими своїми сумнівами - як, якою мовою писати? - він неодноразово звертався до старшого побратима, великого письменника Івана Франка, у довгих розмовах з яким знаходив розраду, пораду і відповіді на питання, які ставило життя.

Ось, як згадував про це Василь Стефаник: "...А я часто не міг спати від сумнівів, чи варто списувати те, що роблять, думають

і говорять мої близькі сусіди, чесні, бідні і нещасливі люди на нашій порепаній, мов їх руки, землі. І в не одну безсонну ніч думав я про Франка, який може писати, про що хоче, - легко, ясно, просто, так само, як говорить".

Як пише Михайло Рудницький /Рудницький М. Письменники зблизька /спогади/. - Львів, 1958. - С.26-27/, Франко відповідав йому так: "Я боюсь, що коли ви сядете за вивчення інтелігентської літературної мови, вас зовсім зіб'є з пантелику дуже різна мова в різних наших письменників. На простий розум здавалось би, що вам найлегше було б звернутися до Марка Возька, Панаса Мирного, Стороженка, щоб ваші мужики заговорили і по-своєму, і по-літературному. Але в устах галицьких селян така мова буде не жива, не природна... Ви не потребуєте ламати собі голови різними філологічними питаннями, бо можете писати, як чуєте довкола себе... люди, яких ви змальовуєте, мають свій стиль - вони мають свої поетичні образи, які вам не треба вигадувати. А чи ваші твори будуть жити 100 років, чи тисячу - ви цим не дуже журіться, хай над цим сушать собі голову професори літератури. Коли ж і вони не знайдуть на це відповіді, то я запевняю вас, що ваші оповідання бодай будуть матеріалом для філологів, які будуть досліджувати галицькі діалекти. А історія розвитку літературної мови - наука міцніша, ніж історія літератури, яка залежить від різних систем і теорій".

І дійсно, мова художніх творів В.Стефаника, його невмирущих "образків" з життя селян на Покутті стала предметом дослідження філологів, оскільки в мові творів письменника глибоко розкривається психологія героїв, їхні погляди і прагнення, життєві колізії. Велике лексичне розмаїття, фразеологічна "насиченість", різноманітність зображальних засобів, текстова організація новел В.Стефаника, філігранна відточеність вислову свідчать про неперевершену

майстерність художника, є цінним і важливим об'єктом для дослідження. Особлива ж цінність його творів полягає в тому, що вони зафіксували й зберегли для нащадків покутську говірку кінця XIX - початку XX століття.

Вивчення художньої спадщини і, зокрема, мови творів В.Стефаника розпочалося на кафедрі українського мовознавства Львівського держуніверситету в 1947-48 роках, де під керівництвом тоді ще молодого вченого, а пізніше професора Івана Ковалика була укладена картотека для майбутнього Словника мови художніх творів В.Стефаника, розроблені принципи його укладання.

З переїздом у 1974 році до Івано-Франківська професора І.Ковалика сюди ж була перевезена й картотека. У вісімдесятих роках вона була уточнена, доповнена й паспортизована за академічним виданням творів В.Стефаника /тримомним зібранням/ 1949-54 рр., був створений новий авторський колектив, який і здійснив укладання Словника. Мета Словника - виявити все лексичне і фразеологічне багатство творів письменника, стилістичне функціонування слів і виразів, використаних ним, дати повний лексикографічний опис семантики, граматичну характеристику лексем. Отже, збулося пророцтво І.Франка.

КОНОНЕНКО І. /Київ/

ПРИКМЕТНИК У КОНТЕКСТІ НОВЕЛІСТИКИ В.СТЕФАНИКА

Характерною рисою стилю В.Стефаника є вживання інформативно й експресивно насичених, максимально стиснутих синтаксичних конструкцій. Це зумовлює підвищене семантичне навантаження на всі компоненти речення, передусім на слова з сигніфікативним типом значення - дієслова і прикметники.

Виступаючи як атрибут або предикат, прикметник у новелах В.Сте-

баника виконує як номінативні функції, так і, поряд із цим, містить образні, зображувально-оцінні характеристики предметів і персонажів. При цьому найбільшою частотністю відзначаються прикметники, що передають зорові ознаки /кольористичні, просторові та інші/: Очі були сині, а губи червоні. Семна структура подібних слів у рамках стефаніківського тексту і з урахуванням народнопоетичної традиції містить оцінні семи. Тонкий психологізм Стефаніка виявляється, зокрема, в тому, що оцінні ознаки рідко складають ядро семної структури прикметника, виявляються у взаємодії з іншими семами: На долівці за вітром у кутичку сидить дуже обдертий хлопчик і оглядає чорненькими очима публіку.

Орієнтація на усну народнопоетичну стилістику виявляється в частотному використанні прикметників - традиційних епітетів, звичайно у зв'язку з приєднувальнію порівняльною конструкцією: Невістки такі чорнобюві, як геоєдики, такі червоні, як калина; ... Місяць... ясний, як на різдво.

Прагнення В.Стефаніка до стислої оповіді простежується у вживанні численної групи прикметників із препозитивним типом значення, що передають зміст стягнутої синтаксичної конструкції. Письменник відображає специфіку розмовного мовлення, для якого характерні подібні слова, напр.: сільські поля, торгові дні, братні гроші /що їх подарував брат/.

Смислова насиченість кожного слова в новелах В.Стефаніка сприяє розвитку семантико-синтаксичних відношень прикметника-атрибута або предиката з іншими компонентами речення. При повторенні прикметників у близькому контексті або при використанні прикметників-синонімів, а також у випадках вживання однокоренових слів - різних частин мови в одному реченні виявляється високий ступінь семантичної єдності висловлювання: Сам сивий уже, в сивім капелюсі і сивій одежі; І водила сивого ниткою довкола латок,

і думала над сірим життям своїм; Згори, з височенної високості, снопи ячменні кербутом на цього падають.

Семантична взаємозумовленість компонентів речення розвивається на основі наявності у них загальних сем. При цьому прикметник звичайно має загальні семи з іншим прикметником, що стоїть у реченні як контактено, так і дистантно, відносячись до іншого опорного слова: Хмара очей, синіх, і сивих, і чорних; Такої ясної днини, якого веселого сонця він ніколи вже не бачив.

На базі загальних сем прикметник може водночас зближуватись із різними компонентами, нерідко в межах одного висловлювання: Горлаті дзвони над ним дзвонять; Твердий такт залізниці гатив у мужицьку душу, як молотом. Такі семантичні контакти мають прагматичну спрямованість і сприяють актуалізації слів, закріпленню образу в свідомості читача.

У текстах Стефанікових новел зустрічається протиставлення атрибута іншому атрибуту або дієслівному предикагу. Таке протиставлення виконує зображувальну функцію, відбиваючи контраст кольорів, їхніх відтінків, інших зорових прикмет: Хари на білім снігу стояли, як громади чорних великих птахів; Чорне волосся посивіле від інею, руда сардачина побіліла...

Прикметник В.Стефаніка - семантично вагома, поліфункціональна категорія, що несе виразні ознаки ідіостилю письменника.

ГОЛЯНИЧ М. /Івано-Франківськ/

ХУДОЖНЄ ОЗНАЧЕННЯ ДО ДІЇ У НОВЕЛАХ В.СТЕФАНИКА

Поетичне слово В.Стефаніка - окрема ланка в історії художнього мовлення початку ХХ століття. Розкрити її можливо лише при врахуванні взаємодії елементів усіх рівнів мови, і в першу чергу лексичного та морфологічного, оскільки саме вони є основ-

ними у формуванні понятійно-коннотативної основи тексту.

Художнє означення до дії не є вирішальним у розгортанні цієї дії, але воно надзвичайно вагоме в окресленні її напрямку, у вираженні співвідношення внутрішніх і зовнішніх ознак, у своєрідному програмуванні семантичної ролі дієслова, закріпленні стандартної чи /рідше/ нестандартної його лексичної сполучуваності. Наприклад: Жалібно говорила, борзо спам'ягав, лежала нерухомо, несміливо подав, страшно горить, почтиво їла, цікаво розглядалася, дивилися сумно, ревно, граються весело, нервово.

Прислівники, що передають настрій героя, його психічних стан, часто виконують основну предикативну функцію в реченні /весело, легко, льично, страшно, тісно, солono, гірко, тьичко, легше/, однак модифікуюча роль таких утворень найповніше проявляється тоді, коли вони прямо чи опосередковано пов'язані з порівнянням: Як стану, як глипну, то так мені весело, як мамі, що дивиться на свої діти. А так мені легко, що сто миль перелетів бич /30/.

Такі синтаксичні конструкції є типовими, ареал їх диференційних ознак в основному залежить від конкретизатора-порівняння, тобто практично необмежений, за винятком фразеологізмів, у складі яких синтаксично вільні опорні слова набувають зв'язаного значення: Верталися додому, а мені го чорно, то жовто перед очима /31/.

В окремих випадках порівняльні конструкції, у складі яких наявні прислівники-означення до дії, можуть утворювати текстуальні синоніми. Порівняймо: - Аби тобі так умирати легко, як мені безди легко! /13/. - Ой, легко, як каміння прияти /14/. Споріднює їх те, що опорні слова комбінуються з іншими так, що між першою і другою частинами речень виникає логічна опозиція, яка зближує, здавалось би, несумісні поняття, що і переводить слово із

чисто лінгвістичної системи в образну.

Безумовно, ареал семантичного поля слів-означень великою мірою залежить від теми зображуваного, а отже, значень спорних дієслів: йти, дивитися, стати, увійти, ковтати, покласти, вісадити, працювати, діятись - борзо, тихо, довго, легко, гірко /борзенько, довгенько, тихонько, легонечко, гіренько/ . Однак ядро його становлять прислівники: сумно, гірко, тьичко, льично, страшно, весело, легше. тобто ті, що найповніше виражають настрій або стан Стефаникових героїв.

ІУ СЕКЦІЯ

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ В.СТЕФАНІКА

АРСЕНИЧ П. /Івано-Франківськ/

В.СТЕФАНІК І НАРОДНІ ВЧИТЕЛІ

/Культурно-громадська співпраця В.Стефаніка з народними вчителями Покуття/

Досі така тема не висвітлювалась. На основі архівних джерел, публікацій 30-х років, спогадів нам вдалося встановити, що В.Стефанік підтримував дружні стосунки і співпрацював на ниві просвіти з учителями В.Равлюком, А.Онищуком, С.Федчуком, І.Федорак, І.Голубовичем, М.Вахлюком, В.Косташуком, П.Крупськими, О.Гоїв-Грибовською, Катариною Берлад та іншими.

У 1905 р. В.Стефанік і його товариш ще з Коломийської гімназії, директор школи у Вовчківцях, фольклорист і громадсько-культурний діяч Василь Равлюк /1872-1955/ заснували у Снятині окружний відділ товариства "Взаємна поміч галицьких і буковинських учителів і учительок" /"Взаємна поміч учителів" - НІУ/, а в 1909- філія Товариства "Просвіта". Головою цих товариств був В.Равлюк, а В.Стефанік - членом відділу і заступником голови філії "Просвіта" /1912/.

Коли В.Стефаніка було обрано послом до австрійського парламенту /1908/, він скаржився В.Равлюкові на те, що його "застав-

ляють робити політику, а нарід темний і ніхто над його освітою не працює", і просив Равлюка, щоб він з учительством взявся до цієї роботи. В.Равлюк домовився з Стефаніком, що буде залучати учителів до культурно-освітньої роботи, а письменник як посол буде їх обороняти від переслідування австрійської владою.

Досить скоро Товариство "НІУ" згуртувало свідоме українське вчительство в одну громаду і подавало своїм членам як матеріальну так і моральну допомогу.

В.Равлюк як голова згаданих товариств разом з В.Стефаніком залучають до культурно-освітньої роботи вчителів, засновують по селах читальні, кооперативи, позичкові каси.

Так, у с.Русові в 1909 р. відновив діяльність читальні "Просвіта" Михайло Вахлюк /1888-1976/, який учителював на Гуцульщині і був обраний при сприянні В.Стефаніка від української соціалістичної радикальної партії послом до польського сейму /1930-1935/.

На загальних зборах філії "Просвіта" у Снятині 8 грудня 1912 р. на пропозицію В.Стефаніка головою знову було обрано В.Равлюка, а секретарем Антона Онищука /1883-1937/, який в 1908-1914 р.р. учителював у с.Карлів, а згодом став відомим етнографом і музеєзнавцем.

З 1920 р. він працював у Києві. А.Онищук став жертвою сталінських репресій.

На зборах філії "Просвіти" 9 березня 1913 р. в Снятині, де було присутніх 15 учителів, В.Стефанік у своїй палкій промові заохочував їх "широ виконувати припоручення", бо "справа народної освіти - то справа нашого життя". Тоді письменник був обраний від Снятинщини делегатом на загальні збори "Просвіти" у Львові.

В.Стефанік, як член ювілейного комітету по відзначенню 100-річчя від дня народження Т.Шевченка, виступав з палкими промовами на відкритті Шевченківських символічних пам'ятників-могил у с.Вовчківцях, Балинцях, у Микулинцях.

Учителі І.Голубович, А.Онищук теж виступали по селах з доповідями про творчість Шевченка. Нам вдалося знайти текст такої доповіді, виголошеної І.Голубовичем у Карлові 4 червня 1922 р.

В.Стефанік із згаданими вчителями брав також участь у відзначенні 100-річчя з дня народження М.Шашкевича, 50-річчя з дня смерті Т.Шевченка /1911/, 40-річчя літературної праці І.Франка /1913/ та ювілею засновника "Січі" К.Трильовського / 13 серпня 1913/.

В роки першої світової війни В.Стефанік, як писав про нього В.Гнатюк 19 вересня 1916 р. учитель Богдан Заклинський, "одинокий посол, що щиро займався нашими переселенцями та старається поправити їх гірку долю".

Розшукані нами листи В.Стефаніка за 1916-1917 р.р. до родичів Гриця Стефаніка та Івана Стефаніка /1896-1982/, які перебували тоді в австрійській армії, засвідчують, що письменник рятував багатьох людей з біди, допомагав порадами і матеріально.

А.Онищуківі Стефанік допоміг в 1918 р. отримати з армії відпустку і повернутися на Снятинщину.

Після захоплення буржуазною Польшею Західної України розпочалося переслідування учителів. 29 жовтня 1920 р. було заарештовано В.Равлюка. Але В.Стефанік домогся його звільнення. Однак В.Равлюк і надалі не хотів визнавати окупаційної влади, за що у листопаді 1921 р. його звільнили з роботи і виселили з шкільного

приміщення.

Інших вчителів-друзів Стефаніка Івана Голубовича /1874-1945/ та його дружину Галю Голубович з Іванчуків /1860-1962/, яка учителювала в Русові, а в 1905-1925 рр. у Карлові, Олімпію Мерв'як -Кузик - довголітню учительку в с.Устя, Ольгу Гаїв-Грибовську перевели на учительські посади вглиб Польщі.

В той час йшла боротьба українського населення проти ополячення за "Рідну школу", в якій бере участь В.Стефанік разом із прогресивними вчителями.

Про це пізніше писав В.Равлюк в спогаді "Басиль Стефанік як оборонець народного вчительства". /Часопис "Учительське слово", 1938, 19 грудня/.

Гостями Стефаніка у Русові були учителі з Тулови В.Костащук, М.Вахнюк, які теж написали про письменника свої спогади.

Спілкувались з В.Стефаніком учителі І.Федорак з Ілинець, а вчителював у Русові, Володимир Хронович / 19 жовтня 1890 р. - 11 листопада 1973/, Михайло Ломачський, який учителював на Гуцульщині в с.Головах, а згодом і самі стали письменниками.

Вчительство високо цінило В.Стефаніка як письменника, громадсько-культурного діяча і брало активну участь в організації і відзначенні його ювілеїв на Снятинщині в 1921, 1926, 1931 роках.

На 50-літній ювілей В.Стефаніка Снятинське повітове товариство "НПУ" в надісланому привітанні бажало йому "дальше працювати для нашого відродження киття та збагачувати нашу літературу жемчугами своєї творчості".

3 нагоди 25-річчя літературної праці В.Стефаніка /26 грудня 1926 р./ це ж товариство надіслало вітальну адресу, на якій

вчитель В.Хрснович намалював портрет письменника.

З нагоди 60-річчя від дня народження В.Стефаника 14 травня 1931 р. філія товариства "Просвіта" у Снятині за підписом В.Равлюка надіслала привітання "Найбільшому знавцеві душі українського селянина".

Редакція педагогічного журналу "Рідна школа" звернулась до "найкращого артиста пера" з проханням надіслати одну із своїх надрукованих новел, бо "хто ж у нас є... найтоншим психологом душі діточої, як не Ви".

В.Стефаник виконував просьбу: новела "Шкілятник" була вперше надрукована в цьому двотижневнику /"Рідна школа, 1932, I/.

Наведені нами далеко неповні факти засвідчують, що В.Стефаник як посол і голова повітового комітету радикальної партії плідно співпрацював з народними учителями, вболівав за розвиток української школи.

БОДНАР М.Г. /Івано-Франківськ/

ПСИХОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ В.СТЕФАНИКА

У багатій ідейній спадщині В.Стефаника - одного з видатних новелістів світової літератури - важливе місце посідають його психологічні погляди, що знайшли свій вияв у новелах, оповіданнях, поезіях, публіцистичних творах. Психологізм новел В.Стефаника випливає із правдивого психологічного аналізу соціальних явищ, глибокого знання нестерпних умов життя і найпотемніших

дум, прагнень зубожілого галицького селянства.

Для В.Стефаника основним засобом трактування речей з людської душі, душевне життя персонажів, діалектика їх почуттів і переживань, трагізм і драматизм їх долі. Йому властиве глибоке проникнення у внутрішній духовний світ своїх героїв, уміння показати їх любов до рідної землі, тугу за отчим краєм, відчай і страх перед невідомим майбутнім, про що свідчать новели "Камінний хрест", "Катруся", "Кленові листки", "Новина", "Палій" та інші.

В.Стефаник - великий знавець психології людини, її характеру, переживань і дум у найкритичніші хвилини життя. Таким є трагічний душевний стан відчаю і сумнівів, емоційної напруги, і, врешті, злочину батька - Гриця Летаючого з новели "Новина", що вирішив потопити власних дітей, аби більше не мучилися на цім світі від сирітського холоду і голоду.

Отже, знедоленими героями новел В.Стефаника є не лише дорослі, але і нещасні діти, їх бездушне життя в злиднених умовах, біль за їхнє сумне майбуття, а то і втрата дітей від нестатків, воєн чи війни. Такими є новели "Лесева фамілія", "У корчмі", "Діточа пригода", "Лан", "Сини" та інші, сповнені трагізму і драматизму, зумовлених самим життям, тяжкою долею народу.

Творчість В.Стефаника належить до значних проявів людської культури, бо, може, ніхто в світовій літературі не знав так повно, до найзахованіших глибин, душу селянина, батрака, наймита. Як і вся спадщина, психологічні погляди В.Стефаника були передовими не тільки для свого часу, але й сьогодні зберігають свою цінність.

ДОМБРОВСЬКИЙ С., СКУЛЬСЬКИЙ Р./Івано-Франківськ/

ПРОБЛЕМА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В НОВЕЛІСТИЦІ

В. СТЕФАНИКА

Багатопланова і гостро соціальна тематика новел В. Стефаніка не обминула проблем сімейного виховання підростаючого покоління. Його поетичні прозові мініатюри подають живі картини виховання в сім'ї, показують вплив батьків на дітей, розкривають причини гіркої долі селян нашого краю, майбутнє їх дітей /"Кленові листки", "Лесева фамілія", "У корчмі", "Новина"/. Австроугорські посіпаки, а пізніше польські пани встановили жорстокий колоніальний режим у нашому краї. Народ стогнав під нестерпним мороком безкінечних заборон, приниження людської гідності шляхом навішування нелюдських ярликів - "бидло", "хлоп". Національна культура, мова заборонялись, виховання спотворювалось. Школа народна не могла дати всім освіту. Центр національного виховання молоді переносився в сім'ю.

Великий новеліст вважав, що основою кожної сім'ї є дружба, злагода, взаєморозуміння між батьками і дітьми, повага до старших. І коли хтось покидає рідну оселю, то це горе і нещастя для всієї сім'ї. /"Виводили з села", "Стратився", "Камінний хрест", "Мати"/.

На думку В. Стефаніка, батько і мати-перші вихователі і наставники своїх дітей. Це - відповідальна і складна справа, життєвий обов'язок кожного /"Нитка"/. Разом з тим, батьки мають ставити однакові вимоги до дітей, не шукати один в одного помилок,

не виставляти їх напоказ перед дітьми /"Мамин синок"/.

Найбільше щастя для дитини - мати батька й матір, відчувати їх ласку і тепло. Та не можна передати словами біль і горе, безвихідь дитини, яка залишалась без батьків. "Б'ють мене, і добре б'ють, але я терплю. Як нема мами, то мус терпіти..." - з гіркотою говорить герої новели "Шкільник".

Споконвіку батьки передавали дітям народні традиції, звичаї, народні перекази, казки, легенди. Цим формували в дітях любов до рідної землі, своєї історії, мови, розвивали загальнолюдські цінності в душах своїх дітей, формували їх моральні якості. Ця "давня мелодія" народної творчості, вважав письменник, має звучати в кожній сім'ї, родині /"Давня мелодія"/.

Та не всі діти шанують своїх батьків, доглядають їх на схилі літ. Вони - "зайві роти" у сім'ї, де господарі їх діти /"Ангел", "Сама саміська", "Скін", "Діти"/. В новелі "Ангел" старець Тимчиха з болем у серці згадує, що вони з чоловіком все, що надбали за життя, віддали дітям, а діти забули її на старості, "Ой сьогодні діти, такі діти, що аж у п'єтах постивас!.. Ніби діти купили би тобі яблучко чи булочку? Тогди би-с їла!". Неуважні до батьків діти стають бездушними, жорстокими і черствими до чужої біди.

Особливе місце у сімейному вихованні займає формування у дітей почуття фамільної честі, моральних якостей підростаючого покоління. В. Стефанік вважає, що батьки, які запламували честь родини, сім'ї, не можуть бути прикладом для своїх дітей /"Пістунка", "Гріх", "Мати"/. У новелі "Пістунка" відтворена сварка батька і матері Парасі через братика, бо він - "гусарська дитина". Цю дитину "мають задушити". А Касіяниха з новели "Гріх", щоб

не стати посміховиськом свого чоловіка, односельчан, тікає з нешлябною дитиною з рідного села.

Новели В. Стефаника підводять нас до думки про те, що основа майбутньої особистості закладається в сім'ї, де перші наставники дитини - батьки. Добре, коли сім'ї допомагає держава, захищає її інтереси. Та несправедливий /австрійський, польський/ уряд приносив у кожну сім'ю нестатки, сварки, розлуку, горе. Народ не міг терпіти важкої наруги /"Дурні баби", "У нас все свято"/.

Героїня новели "Дурні баби" влаштувала "недозволені збори" проти пілсудчиків на ринку, де зібралось багато людей. Жінки лягть власті за те, що вони знущються з їх дітей, змушують їх залишати рідні домівки, запроторюють у тюрми.

Однак, якою б гіркою не була доля галицької сім'ї, батьки вселяли своїм дітям віру в кращу долю, привчали не втрачати людяність, доброту, милосердя до своїх родичів старших, навчали любити праць, рідну природу, землю.

ЗАЕГОРОДНЯ Т. /Івано-Франківськ/

НОВЕЛИ В. С. СТЕФАНИКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЗРІЛОСТІ ШКОЛЯРІВ

Важливим засобом виховання школярів є творчий доробок В. Стефаника, що зробив помітний внесок у теорію і практику освіти, навчання і виховання дітей. Твори В. Стефаника дають невичерпні можливості для формування в учнів громадянської зрілості, тоб-

то системи дійового ставлення особистості до Батьківщини, суспільства, держави, природи, до праці, до самого себе. Як свідчить досвід роботи шкіл, з цікавістю учні беруть участь у дискусії за новелою "Камінний хрест". Для її проведення організатор пропонує школярам такі два епізоди з новели. Перший - "За цим краєм не варт собі туск до серця брати! Ця земля не годна кілько народу здержіти, такий кількі біді витримати... Ой ззолили нас, так нас ймили в руки, що з тих рук, ніхто нас не годен вірвати, хіба лиш тікати". Другий епізод: " На подвір'ї Іван танцював даліше якоїсь польки, а Іваниха обчепилася руками порога і приповідала:

-Отс-сми ті виходила, ото-сми ті вігризла оцими ногами!".

Перед учнями були поставлені питання: Що є для людини внутрішньою опорою? Чи потрібна вона їй? Який зміст ви вкладаєте в поняття "любов до Батьківщини"? та інші. Перед дискусією проводилася творча робота " В що я вірю". Цікаві думки з робіт були використані при оформленні приміщення, де відбувалася дискусія, а також в ході її.

Розвитку національної гордості вихованців сприяє також участь в обговоренні новели "Такий панок", епіграфом до якого вихователь запропонував твердження головного героя новели "... Як ти українець, то маєш триматися з українцями, а як не тримаєш, то ти останній лайдак, драб і розбійник!.." В ході обговорення перед школярами були поставлені такі питання: "В чому старий панок вбачає свої гріхи перед богом? Який шлях очищення він обирає? Чому? Як панок доходить до думки, що "...своїх людей не треба стидитися, що буду з ними жити і буду їх боронити..."? Які думки викликають у нас такі слова панка: "Я мав один образ у хаті, так я його десь купив та й повісив, український образ одного митро-

полита. Але каже мені раз один пан: "Я до тебе прийду на візит". - "Прошу, прошу дуже", - я кажу, та й іду додому, та й той образ із стіни, та й під ліжко. До мене пани часто заходили, а я той образ ловав, за кожним разом", які риси характеру панка виявляються в цих діях?

При обговоренні проблем батьків і дітей, створення виховного клімату в сім'ї вихователі використовують новели "Діти", "Осінь", "Сама - Саміська", "Сини", "Басараби", "Тріх" т.д.

Значне місце в творчості В. Стефаника займає опис народних традицій, обрядів, звичаїв. Наприклад, у новелі "Святий вечір" ми знаходимо опис святої вечері, страв, які є обов'язковими цього свята, а також цікаву колядку:

Нова радість стала, яка не бувала:

Над вертепом звізда ясна світу засіяла...

Віншую тебе щестем, здоров'ям, повій,

Повівав вітер, похилив лівір стихенька.

Опис народного обряду похорон знаходимо в новелі "Басараби", "Похорон", свято Великдень описане в новелі "Засідання".

Як свідчить досвід роботи шкіл, використання цих прикладів у виховній роботі з учнями під час проведення читачьких конференцій, підготовки і участі в аналогічних традиційних святах та обрядах, в конкурсах на краще знання творів В. Стефаника розширює їх знання про народні звичаї та обряди, про історію свого народу, виховує любов до національної культури, розвиває потребу постійного спілкування з художніми творами новеліста. Все це сприяє вихованню національної свідомості молодих прикарпатців.

ІВАСИШИН О. /Івано-Франківськ/

ТЕМА ДИТЯЧОЇ ДОЛІ В ТВОРЧОСТІ В. СТЕФАНИКА

Торкаючись даної проблеми, ми повинні акцентувати на тому, що жахливе становище дітей у бідняцьких родинах до глибини душі хвилювало В. Стефаника і він не міг спокійно пройти мимо цієї теми, яка знайшла своє широке відображення в новелах "Кленові листки", "Новина", "Катруся", "Лан", "Похорон" та ін.

У славнозвісних "Кленових листках" письменник з великою майстерністю змалював багатодітну сім'ю селянина Івана. Основна увага автора сконцентрована на постаті шестирічного Семенка, якому притаманні високі моральні якості - доброта і повага до батьків. Служнячий хлопчина з почуттям обов'язку найстаршого в сім'ї виконує всю хатню роботу: замітає хату, носить батькові обід на поле. І хоч В. Стефаник не вживає жодного пестливого виразу, але з кожного слова оповіді ступмує і передається читачеві щира любов до селянської дитини. Несчасний батько, сильно люблячий дітей, страждає від того, що після смерті дружини їх чекають поневірчання, хвороби. З тими ж думками прощається зі світом і мати, заповідаючи дітям триматися разом, а постім слаби, уриваним голосом співає пісню про кленові листки, які розвівав вітер по полю. Ця пісня в устах вмираючої матері звучить як гірке прощання: злидні і горе розсіють її безталанних дітей по білому світу.

Про сирітську долю дітей розповідає письменник у новелі "Новина". В образі головного персонажа Гриця Летючого В. Стефаник

розкрив душевні муки батька, який не може спокійно сприймати те, як скінуть від голоду й холоду його діти. Він не спроможний доглянути своїх дочок, прогледувати їх, відвернути від них смерть. А дивитися ж, що на його очах поволі конають від голоду власні діти, які втратили людську подобу, Гриць не має сили – не витримують нерви, не може збагнути розум. Страшний вчинок батька глибоко умотивований і соціально, і психологічно. Зовсім не про полегшення власної долі дбав він, – його мучило безсилля за-радити лихові, безпросвітність долі дітей, страх за їх майбутнє.

Махливою була і доля юної дівчини – наймички Катрусі з одно-йменною новелою. Єдина донька старих і вбогих батьків, на яку покладались великі надії, раптово захворіла. Мати докоряє смер-тельно хворій дочці. Розкриваючи внутрішній світ персонажів, В.Стефанік здійснює чудодійне перевтілення, і перед нами постають люблячі родичі. Батько, як і мати, ясно бачить, що Катрусі вже нічого не допоможе, але робить останню спробу: на позичені гроші він наймає коня з возом і везе хвору до лікарні.

Відтворенню основного епізоду – загибелі немовляти через недогляд замученої поленшиною матері – присвячена новела "Дан". Єдинока мати працювала на лані, а під корчом лежала її дитина. Стомившись, жінка на хвилику задрімала, а дитина перевернулася, впала ротом до корча. Стался нещастя – загинула дитина. І тільки тоді прокинулася мати. Не почувши плачу, зраділа і скоріше взя-лася копати картоплю. Нарешті неспокій відривав її від роботи. Вона тихенько, щоб не збудити, підкрадається – і з жахом дивиться на холодне тіло дитини. Переляк, горе і відчай охоплюють бідну жінку.

Гнітючий настрій наводить на нас і новела "Похорон", яка

розпочинається описом убогої похоронної процесії. Як і в бага-тьох інших новелах В.Стефаніка, тут основні події – коротке життя без уваги і ласки матері, хвороба і смерть маленького хлопчика. Щоб якось вижити, мати змушена залишати дитину саму, без догляду в холодній хаті. Коли дитина тяжко захворіла, то й тоді мати не могла за чужою роботою доглянути її.

Твори письменника, присвячені темі дитячої долі, свідчать про те, що він дуже любив дітей і турбувався за них, глибоко ро-зумівши душу дитини, розкриваючи найпотемніші закутки душі ма-леньких героїв, їхніх характерів з любов'ю і ніжністю, з сердеч-ним теплом.

ІГНАТК М. / Рівне/

РОЛЬ НОВЕЛІСТИКИ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Процес відродження духовності суспільства настійно вимагає перегляду як методологічних, так і педагогічних концепцій з урахуванням усіх надбань світової прогресивної педагогіки.

У системі професійно-педагогічної підготовки вузу одним з найважливіших факторів становлення духовної культури студентів є, перш за все, творче вивчення предметів гуманітарного циклу.

Сценічна мова, яка викладається в інститутах культури /а в педінститутах аналогічне завдання вирішують предмети "Виразне читання", "Основи техніки і культури мови", "Основи педагогічної майстерності" /передбачає глибоке вивчення кращих зразків світо-

вої культури і, в першу чергу, української літератури – невичерпного джерела розвитку художньо-естетичних можливостей особистості.

Виховання літературно-мистецьким арсеналом загальнолидських рис порядності, совісності, милосердя, душевної відвертості, самопожертвування, громадянської мужності, відчуття краси в усіх її проявах – головний метод збагачення духовної культури, шлях до перетворення знань у переконання.

Серед краєвих візирів класичної літератури, що складають учбовий репертуар предметів "Сценічна мова", "Режисура та майстерність актора", є твори В. Стефаніка, цього, за словами І. Я. Франка, "абсолютного гана форми", "артиста з божої ласки". Його новаторські твори, справні перлини світової новелістики, писані "крос" у з-під серця, гармонійно поєднуючи в собі глибину народно-філософського мислення і трогічність почувань людської душі, експресивно впливають на інтелектуально-емоційну сферу сприйняття – найважливішого елемента духовного становлення. Вони зливають, зводують до сліз, на них не тільки вчать культури мовлення, високому артистизму тощо, а й виховують.

Стефанікове слово інтонаційною барвистістю, яскравим образністю, філігранністю збагачує акторську та педагогічну майстерність глибоко-емоційним підтекстом, який сприяє активному самовираженню та вияву опічного ставлення людини до світу. Композиційна та драматургічна довершеність, свозрітність семантики, дієвість монологічної та діалогічної мови, переповненої мелодіями болю та гніву /а іноді й іскрометного нагородного гумору! – все це привертає увагу викладачів сценічної мови, режисури та майстерності актора, які включають в учбовий репертуар його опи-

сову прозу, монологи-роздуми, дійову соціально-психологічну новелу.

Глибини Стефанікового слова ми пізнаємо, працюючи над такими його творами, як: "Лан", "Тріх", "Сама саміська", "Діти", "Діточа пригода", "Новина", "Шкільник", "Дорога", "Лесева фамілія", "Побожна", "Кленові листки", "Стратився", "Сини", поезії в прозі тощо.

Використання новел В. Стефаніка як ілюстративного матеріалу при проведенні теоретичних та практичних занять, їх сценічне втілення вимагають особливого світосприймання й світовідчуття виконавців, їх вміння поєднувати такі важливі етапи роботи над художнім словом, як техніка мови /освоєння методики правильного фонованійного дихання, постановки мовного голосу, дикційної чіткості /; синтаксичний розбір тексту з урахуванням художньої перспективи, перспективи вияву почуттів; фіксація органічного просту пошарованих засобів виразності: інтонації, міміки, жесту.

Значну роль у процесі становлення професійної культури студентів засобами художнього слова В. Стефаніка відіграє й особистий приклад викладача, його педагогічна майстерність та артистичний хист.

Досвід викладацької роботи дає нам підстави зробити висновок, що залучення студентів до творчої роботи над новелістикою письменника сприяє їх професійній зрілості, вихованню художньо-естетичного смаку, відновленню генетичної пам'яті та національної свідомості, формуванню моральних якостей.

Творчість Великого Покутнина – "неопалима купина" в царині духовного надбання людства. Глибоке її вивчення і пошанування – важливий аспект становлення духовної культури особистості на тернистому шляху українського відродження.

ІЗВЕКОВА Г. /Івано-Франківськ/

СТЕФАНИК І ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Творчість Василя Стефаника має неабиякий вплив на трудове виховання підростаючих поколінь. В його письменницькій спадщині ми не можемо знайти творів, в яких би життя трудового люду змальовувалось у відриві від життя дітей, сімейних трудових традицій.

Ще з дитинства Стефаник пройнявся любов'ю до землі-трудівниці, поганяв воля, і почував себе від того безмежно щасливим. З дитячих літ бачив він, як цвіла і плодоносила земля, але й бачив на цій землі людей, зайнятих невтомною хліборобською працею, яка годувала і одягала їх. Любов до рідного краю, його трудівників, землі-годувальниці письменник яскраво показав у творах "У нас все свято", "Вона - земля", "Межа", "Озимина", "Сон" та інших.

Селяни-трударі і їхні діти стали головними героями творів Стефаника /"Нитка", "Палій"/. Праця була головним змістом їхнього життя, бо лиш вона могла дати хоч якийсь доробок, можливість відчутти себе господарем на землі, тому результати праці ставали особливо дорогими. Дуже банує Іван Дідух /"Камінний хрест"/ за обробленим важкою працею горбом землі, бо на ньому він "вік свій спендив і окаліців". Разом з дружиною і синами трудиться у своєму господарстві і на полі дід Дмитро /"Давнина"/: "Коло хати і коло вслів ходив дід, у хаті поралася баба, а поле сіяли сини...". Підприємницькою можна назвати працю діда, бо він по трьох літах годівлі голів "вигонив їх у місто на ярмарок. Брав за них чотири сотці, за двіста ринських купував другі, молоді воли, а дві сотки ховав у стару податкову книжку і замикав до

скрині".

Рисами працелюбства надіяє Стефаник інших членів цієї трудової сім'ї. Задля свого достатку і достатку своїх дітей і онуків баба Дмитриха "наткала та нашила тільки, що грядки під полотнями та коверцями агиналися".

Працелюбність членів сім'ї, родини, розподіл трудових обов'язків зберігали трудові традиції всіх поколінь, спільність праці і її спорідненість, добру пам'ять про людину праці. З почуттям вдячності і жалю звертається до хворої донечки батько /"Катруся"/, "бо має за неї у людей честь як за хлопця", бо робітниця вона на все село. Своєю згорьованістю через витрати на лікування і передчуття неминучої смерті єдиної дитини-помічниці батько висловлює словами-звертаннями до Катрусі: "Ой небого, небого, тото мемо бідити без тебе... Ой, будем та будем...".

Батьківська мудрість героїв новел Стефаника полягає в тому, що дитину змалку привчали до праці старші. Словами-побчаннями звертається хвора мати до сина Семенка /"Кленові листки"/, бо переживає вона за долю своїх малолітніх дітей:

-Семенку, здойми з гредок сорочки, аби-м полатала, бо ходите чорні, як ворони.

Семенко все бігає, все робив, що мама казала, і раз по раз потручував молодші сестри і казав, що дівки не знають нічого, лишень їсти.

- Вони ще малі, Семенку, як виростут, та й будуть тобі сорочки прати,- повчає мати.

Мріє трудового люду про кращу долю своїх дітей Стефаник вкладає в уста Івана, героя оповідання "Майстер". Той прагне своє село начисто перебудувати, щоб було чим полюбуватися.

Ідеї Стефаніка про значення праці у вихованні дітей особливо співзвучні з сьогоденням, коли перед національною школою нагально постають проблеми відродження духовної і матеріальної культури народу, турботи про землю-трудівницю, вирішення яких можливе тільки через залучення дітей до посильної праці, використання в цьому пропесі трудових традицій нашого народу як важливих форм у вихованні дітей, так виразно показаних Стефаніком в своїх творах.

БОГУШ А., ІВАЧУК О. /Іван-Франківськ/

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ СПАДИНИ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Виступаючи за педагогічну творчість і новаторство, реалізацію всесторонньо продуманої концепції національної школи, сучасна педагогіка звертається до джерел народного буття, нещодавньої історії, традицій, фольклору. В цьому плані нам видається цілком актуальним більш широке використання літературної спадщини Василя Стефаніка у сучасній школі.

Значна частотність вживання діалектизмів, глибокий психологізм, драматизм зображуваного є тими характерними рисами творів Василя Стефаніка, які мусять обов'язково брати до уваги вчителі, котрі працюють з молодшими школярами.

Ширше впровадження творів Василя Стефаніка у систему шкільних уроків, а також у позакласну роботу дасть можливість вчителю

ві звернути увагу учнів на спосіб розкриття персонажів, стимулюватиме пізнавальну активність школярів, інтерес до мови, позитивно впливатиме на історичне виховання підростаючого покоління.

Доцільним є позакласне читання творів Василя Стефаніка, у яких зображено життя дітей /"Новина", "Кленові листки"/. Однак слід зауважити, що при цьому не можна обійтися без ґрунтовної словникової роботи. Дітям, які живуть у районі Карпат, багато діалектизмів з новел Василя Стефаніка будуть знайомі. Це дасть можливість вчителю більш глибоко і детально опрацювати аналізовані твори, привернути увагу учнів до багатства мовної палітри письменника, співставити діалектизми та їх літературні відповідники, що допоможе більш глибокому пізнанню літературної мови.

Багато творів Василя Стефаніка можуть бути використані як ілюстративний матеріал під час уроків у початкових класах. Так, на уроках народознавства, присвячених ознайомленню з народними традиціями, доцільною та яскравою ілюстрацією народних звичаїв будуть уривки новел "Святий вечір", "Лист", "Кленові листки". Наприклад, прослухавши уривок з новели "Святий вечір", учні дізнаються про традиції, пов'язані із святкуванням вечора напередодні Різдва, з яких найголовнішим у цей день є звичай робити людям якомога більше добра.

Тяжким та нужденним було життя старої жінки. От і тепер зустрічає вона свята у страшній біді, голоді і холоді. Навіть син не може як слід доглянути матір, бо й у нього нужда така ж: "малі діти, та в'єдуть, сарачела на морозі". Сусіди зносять старій на вечерю те що може - ті страви, що традиційно готують у такий день, - "солодку пшениці" - кутю, "пирог", рибу. Бо ж не можна залишити голодним у цей вечір нікого, навіть найбільш вбогого.

При допомозі вчителя діти обов'язково звернуть увагу і на моральний аспект зображуваного - милосердя, здатність ділитись останнім.

Знайомлячи школярів із взаємовідносинами у сім'ї, родині, учитель може використати уривки новел "Кленові листки", "Дід Гриць", "Сини", "Святий вечір", "Осінь", "Сама-самісінька".

Творча спадщина В.С.Стефаніка може бути ширше впроваджена в шкільну практику тільки при умові вираженого, методично правильного підходу до питання текстових підбірок, а також при урахуванні вікових особливостей школярів.

КАРПЕНКО З. /Івано-Франківськ/

ТВОРЧИСТЬ В.СТЕФАНИКА: СПРОБА ЕКСИСТЕНЦІОНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Літературна спадщина В.Стефаніка - яскраво самобутнє явище в українській культурі, в якому з великою художньою переконливістю втілені як древні архетипи свідомості народу - це глибинне підґрунтя національної психології,- так і його трансцендентне буття, пошуки смислу свого існування - вершинні моменти самоусвідомлення.

Прикметно, що предметом письменницької обсервації стають гостро драматичні, часом трагічні епізоди з життя окремих представників народу. Леся Українка свого часу слушно зауважила, що серед героїв В.Стефаніка немає індивідуальностей, а всі вони різноманітять один і той же тип нужденного, пригнобленого, але мо-

рально і духовно незнищеного селянина.

Доля селянина, приреченого на підневільну працю, рабство нав'язане, як у творах "Палій", "Виводили з села", "Стративси" та ін., чи добровільне /"Камінний хрест", "Скін" тощо/ випробується на смисл письменником найчастіше в ситуаціях повної безвиході, неможливості здійснити щось конструктивне /реалізувати цінність творчості, за В.Франклом/ або, тим більше, знайти втіху в своїх переживаннях /реалізувати цінність любові/. На їхню долю здебільшого випадає здійснити волю фатума. Так, коли страшна нужда штовхає до злочину, "селянин його здійснює,- пише В.Морачевський.- Без розрахунку і підступності, лише з тривогою і розпуккою, ніби виконує якийсь страшний обов'язок". З цього погляду Гриць Летючий, вирішуючи втопити своїх малолітніх дочок, зважується на цей крок із свосерідно зрозумілої відповідальності за їхнє життя, намагачись прийняти дійсність такою, якою вона є. Як бачимо, українському селянину В.Стефанік відмовляє в творчих і гедоністичних устремліннях, і вбачає в ньому насамперед покірно-пасивне начало, здатність коритися, миритися з дійсністю, приймати її як винесений зовні категоричний імператив. Але смиренність, що досягається ціною страждання, приводить до зцілюючих душу одкровенень. В новелі "Катруся" селянин везе хвору доньку до лікаря. Він втратив на неї майже все майно, але надав їй. Тепер дорікає доньці: "А ти, розпаднице, пам'ятай, що як я гроші задурно по докторях розсію, та й ти амінь зроблю!". Дівчина заходилася від плачу і кашлю. Тоді батько почав її заспокоювати, витягнув з пазуки долучку та й якось несміло подав доньці; ніколи він ще не давав їй ніяких ласощів.

Головний зміст новели "Лесева фамілія" - розпука жінки, яка

дивиться на те, як чоловік пропиває в корчмі все, що вона заробить, розпука, що доводить її до крайності, а з другої сторони - зливування батька, що малі діти підносять на нього руку. Кульмінацією становить момент запізненого жалю матері з того, що вона згасила їм піднести руку на батька.

Попри все сказане навіть дуже непривабливі вчинки героїв Стефаникових новел не руйнують образу їх світлої людської перспективи, не знижують враження самовідродження і самоутвердження духу, вивіщення його над марнотою буднів, вивільнення з прокрустового ложа Долі і виходу в царство моральної Свободи. Народ незнищений і невичерпний у знаходженні засобів збереження і примноження своєї духовності, незважаючи на всі історичні й соціальні випробування. В цьому оптимістичний пафос і філософська суть творів В. Стефаника. Психологічна вмотивованість колізій, талановито виписаних новелістом, - вдале завдання екзистенціонального аналізу, особливо тієї його частини, що досліджує прийняття особистістю цінностей відношення до екстремальних умов людського існування. Загалом, широке застосування екзистенціонального аналізу до творів художньої літератури сприяло б не тільки проникненню в естетичний світогляд їх авторів, а й допомогло б розробці актуальних проблем сучасної етнопсихології.

ВПЛИВ СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ БАТЬКІВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Василь Стефаник неодноразово осмислює у своїх творах аспект впливу батьків, їх стилю спілкування на формування особистості дитини.

В оповіданнях "Лесева фамілія", "Мамин синок" досить чітко визначені різноманітні стилі спілкування як між батьками, так і між батьками і дітьми, показана роль батьківського слова.

Майже все оповідання "Лесева фамілія" побудоване у формі діалогу між членами сім'ї. Незважаючи на відсутність прямого проникнення в духовний світ персонажів, характер їхніх почуттів, В. Стефаникові вдається відтворити цілу гаму емоційних станів і настроїв, що весь час змінюються.

Сюжет оповідання можна коротко визначити так: "Лесь своїм звичаєм украв від жінки трохи ячменю і ніс до кордону, втікаючи від армії і дітей. Сцена погони передається через діалог-диспут, в якому немає жодної ремарки. Вона і не потрібна, адже нерви в обох, у Лесея і Лесихи, натягнені до краю. В стані розпачу і гніву Лесиха наказує дітям бити батька.

Під час бігачки між батьками хлопці зважуються на цей злочин. Коли ж мати опам'яталася, то й "заревіла на все село, усвідомила весь тах вчиненого: "Діти, діти, що маєм робити? Тотом постелила вам сьогодні на весь вік! і помрете, та слази не збудетеси! Не годна я цього за вас відмолити... .

Як бачимо, в оповіданні прослідковується невеликий епізод з сімейного життя. Однак він залишить значний слід у дитячих

духах, хоча вони ще малі - "Андрійко мав, може, десять років, Іванко з вісім". Батьки не задумуються над своїми діями і вчинками, які в кінцевому результаті приводять до морального злочину дітей, до їхнього гріха.

В оповіданні "Мамин синок" розглядається інший аспект спілкування між батьками і сином. В.Стефанік вказує на роль батьків у становленні дитячої особистості, її світогляду. В суперечках за любов дитини, трьохрічного Андрійка, батьки втрачають контроль над собою і вже не помічають, що гублять маленьку душу, формують непривабливі риси характеру: хитрість, запобігливість, капризність. Батьки переконані, що виховають добру, люблячу дитину, якщо вдаватимуться до такого стилю спілкування: "Ходи до хати, а я тебе зчешу та дам булку та яблуко", "уперед з'їж яблуко... бо хлопці відберуть", "А ти чий дедів чи мамин... -Дедів.

- А кого мав бити?- Маму." і т.п.

Характерною особливістю даних оповідань В.Стефаніка є те, що вони у ненав'язливій формі несуть велике педагогічне навантаження. З допомогою показу епізодів життя різних сімей, В.Стефанік дає можливість критично осмислити роль у формуванні особистості дитини різних стилів спілкування, стосунків, які виникають між батьками і дітьми.

КІНДРАТЖ Б. /Івано-Франківськ/

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ В.СТЕФАНИКА В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ

1. Духовне відродження українського народу неможливе без істотної перебудови та оновлення роботи загальноосвітньої школи, ключовою фігурою якого виступає вчитель. Його успішна професійна діяльність залежить від багатьох факторів. Одним з найважливіших із них є високий рівень професійно-педагогічної культури, основи якої у майбутніх учителів закладаються в педінституті на заняттях з психолого-педагогічних дисциплін.

2. Викладачі кафедри педагогіки і психології місцевого вузу часто використовують в якості дидактичних матеріалів новели В.С.Стефаніка, в яких автор майстерно розкриває внутрішній світ персонажа, основні риси його вдачі. Особлива увага приділяється аналізу психологічної новели, адже сюжетним ядром твору цього жанру є не тільки якась подія, а, що особливо важливо для навчання майбутніх педагогів - психологічна колізія.

3. Формуванню у майбутніх учителів такої важливої професійної якості, як вміння бачити внутрішній світ дитини, допомагає аналіз образів: Андрійка /"Мамин синок"/, Гандзюні і Доцьки /"Новини"/, Доці /"Підпис"/, Семенка /"Кленові листки"/, Василька та Насті /"Діточа пригода"/, Парасі /"Пістунка"/, безпритульного школяра /"Шкільник"/ та ін. Ліричні інтонації у зображенні цих образів сприяють також формуванню гуманістичної спрямо-

ваності особистості майбутніх учителів.

4. На одному із занять з педагогіки при розгляді питання "Основні чинники формування особистості" з метою створення емоційного фону та кращого розуміння студентами значення впливу середовища на становлення характеру людини наводяться рідки з автобіографії В. Стефаніка, ^{яким} письменник розповідає про те, як він, сільський хлопчик, у простій мужичій одежі прибув до Коломийської гімназії. Учителі й панічки-гімназистки зустрічали хлопця зневажливо, знущалися з нього. Це йому отруїло все життя. "До того часу і відтоді до тепер я не чув більшого встиду, і здається мені, що я був би іншим чоловіком, якби той встид мене не отруїв" /Автобіографія 1926 р./.

5. Важливе місце в професійно-педагогічній підготовці вчителя української національної школи займає народознавство - міждисциплінарна галузь знань про наш народ, його етнічні групи, історію, традиції, соціально-психологічні особливості, матеріальну і духовну культуру тощо. В пригоді майбутнім учителям стануть новели, особливо першого періоду творчості В. Стефаніка, де письменник зобразив майже всі сторони життя галицького селянства за тих часів, політичне і національне безправ'я, виснажливу працю, розорення, наймитовання, еміграції, голодну смерть, нелазу в селянських родинках, породжені нестатками, рекрутчину і т.д. Використання на заняттях з історії педагогіки, методики виховної роботи та інших психолого-педагогічних дисциплін фрагментів з новел В. Стефаніка сприяє кращому розумінню студентами історії свого народу, його психології, традицій народного виховання тощо.

6. Використання творів талановитого українського прозаїка В. Стефаніка в навчально-виховному процесі вузу допомагає ефек-

тивному формуванню професійно-педагогічної культури майбутніх учителів національної школи Прикарпаття.

ЛИСЕНКО Н., НАГАЧЕВСЬКА З. /Івано-
Франківськ/

ЛІТЕРАТУРНЕ КРАСНАВСТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ПОНЯТЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасний педагогічний процес у дошкільних закладах позначений помітним впливом ідей демократизації і гуманізації, орієнтованих на особистість в сукупності всіх індивідуальних проявів, включаючи вікові. Це в значній мірі сприяє залученню дітей, зокрема старших дошкільників, до повноцінної участі у спільних справах, прилученню їх до основних цінностей загальнолюдської життєдіяльності, насамперед морально-етичних.

Доброта, гуманність, милосердя, почуття поваги до роду і родини, до гідного пороза, до праці і людей праці, бажання бути корисним своєму народові - ці морально-етичні поняття особливо актуальні в умовах національного відродження.

Зараз, коли робляться спроби становлення національного дошкільного виховання, відбувається процес розкріпачення вихователя, звільнення його від закріплених норм і стереотипів, особливо важливо творчо підійти до використання прикладів життя і діяльності видатних людей рідного краю. Зразком для цього може

бути життєвий і літературний доробок В.Стефаніка.

Ознайомлення дітей з найосновнішими подіями в житті В.Стефаніка та його сподвижників, місцями, пов'язаними з їх перебуванням, формують у дітей почуття гордості за своїх земляків, величі рідного народу, його значимості.

Із сторінок творів В.Стефаніка для дітей і про дітей постають картини дитячого побуту, стосунки однолітків та малюків і дорослих, відношення їх до праці і норм народної моралі.

Враховуючи нинішні можливості диференціації навчально-виховного процесу в дошкільних закладах, система роботи вихователів області по ознайомленню з наєколичнім і явищами суспільного життя ^{свого рідного краю} вимагає знань про В.Стефаніка як обов'язкових у старшому віці. При цьому варто передбачити логічний взаємозв'язок і послідовність подачі знань про суспільні явища з краєзнавчим матеріалом, включення дітей в різноманітну діяльність. Лише при умові активності дітей під безпосереднім керівництвом вихователя знання про життя і діяльність В.Стефаніка можуть стати надбанням дошкільників.

Пізнавальний матеріал варто сконцентрувати в темах занять на основі тематичного планування, дотримуючись при цьому принципу їх зв'язку з пізнавальною діяльністю у повсякденному житті, працею, святом тощо. При цьому слід максимально використовувати можливості екскурсій і цільових прогулянок до місць, пов'язаних з іменем В.Стефаніка.

ЛИТВИН С. /Івано-Франківськ/

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ УМІННЯ ДІАГНОСТУВАТИ
ТИПИ КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЙ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ
В.С.СТЕФАНИКА

1. Розвиток майстерності та педагогічних здібностей вчителя української національної школи в умовах її становлення ґрунтується на глибокому засвоєнні надбань духовної культури народу, зокрема творчості талановитого новеліста В.С.Стефаніка. Глибокий психологізм творів письменника, його інтерес до переживань людини в найскладніших для неї життєвих ситуаціях сприяє формуванню у студента вміння зрозуміти людину, виявити причини її поведінки в критичних ситуаціях.

2. Ядром педагогічних здібностей вчителя є внутрішня та зовнішня професійна активність у перетворенні педагогічних ситуацій. У нашому досвіді значна увага приділяється розвитку в майбутнього вчителя вміння діагностувати тип педагогічної ситуації. Особливу складність тут становить аналіз критичних незбалансованих ситуацій, які призводять до переоцінки педагогом цінностей, бурхливого його самовдосконалення, або, навпаки, до глибокого внутрішнього розладу. Важливим показником таких критичних ситуацій є інтенсивні переживання особистості, які не завжди нею усвідомлюються. Спираючись на дослідження Ф.Є.Василюка та В.Г.Додонова, ми виділяємо чотири типи переживань /редоністичне, реалістичне, цінісне, творче/.

Характеризуючи вказані типи переживань за ступенем складнос-

ті, ми спробували пов'язати ці рівні зі специфікою активності вчителя в педагогічних ситуаціях. Так, гедоністичне переживання виступає як найпростіший тип реагування на критичну ситуацію. Основні механізми, які при цьому спрацьовують, - страх, пасивна тривога, а інколи і стрес, що виникають у відповідь на незадоволену потребу, нерозв'язану педагогічну проблему. Реалістичне переживання на механізм терпіння в складних критичних ситуаціях, в яких потреби людини не задовольняються і часто призводять до фрустрації. Ціннісне переживання є результатом внутрішньої активності особистості, її конфлікту з собою, що спричиняє переоцінку системи цінностей та адаптацію до критичної ситуації, яка виникла. Найбільш досконалим та максимально пов'язаним з нашим розумінням педагогічних здібностей є творче переживання людини як сукупність зовнішньої та внутрішньої активності, яка спирається на боротьбу мотивів та механізм вибору. Це забезпечує прийняття такого рішення, яке б одночасно усувало кризу та сприяло самовдосконаленню самої особистості.

3. Новели В.С.Стефаніка дають багатий життєвий матеріал для аналізу студентами переживань особистості на всіх рівнях складності. Ряд творів письменника, без сумніву, трагічні, але вони трагічні лише за ситуацією. У цих важливих для героїв критичних обставинах кожен з них проявляє свої неповторні переживання, бачить власний вихід із становища. Це - відчай, стрес, безвихідь, які штовхають Івана Дідуха емігрувати /"памінний хрест"/, а Антона /"Синя книжечка"/ - покинути рідне село. Ми бачимо нерозв'язний внутрішній конфлікт, який знаходить страхітливий вихід в поведінці Гриця Лютючого /"Новина"/. У важких умовах в'язниці приречений арештант /"Лист"/ дивує нас своєю упевненістю та спо-

коєм, адже він зробив свій життєвий вибір і твердо переконаний в його істинності. Отже, літературна спадщина В.С.Стефаніка є відкритою книгою складних життєвих ситуацій, вивчення яких спонукає студентів до самоаналізу, глибокого розуміння внутрішнього світу іншої людини.

РЕГА О. /Івано-Франківськ/

ІДЕЇ ГУМАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ УЧНЯМИ, ВЧИТЕЛЯМИ І БАТЬКАМИ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ

В.С.СТЕФАНИКА

Успішний розвиток національної школи у багатьох випадках залежатиме від того, наскільки ми зуміємо глибоко оволодіти і критично проаналізувати літературну творчість та педагогічні думки українських письменників кінця ХІХ - початку ХХ століття. Серед цієї славної когорти чільне місце належить Василю Стефаніку.

Новеліст, будучи глибоким психологом людської душі, досконало знаючи людей того середовища, про яке писав, не міг пройти повз такі важливі проблеми, як дитинство, сім'я, система виховання і навчання, народна освіта, підготовка і становище вчителів.

На наш погляд, сьогодні особливо актуальними є погляди В.Стефаніка, що стосуються проблеми гуманізації взаємовідносин між учителями, учнями, батьками і її творчавикористання в умо-

вах демократизації школи.

Аналіз літературної спадщини письменника дає можливість стверджувати, що він твердо обстоював принципи побудови і діяльності школи на основі народності, народних традицій, збереження рідної мови, гуманності і доброти.

Відомо, що Стефаник багато роздумував над особистістю вчителя і його роллю у виховному процесі. Він прекрасно знав, що учні болісно переживають грубість і безтактність педагога, його неприязнь, погорду і презирство до тих, хто волею долі з-під солем'яних мужицьких хат відважився шукати світла науки. В таких умовах виховання перетворюється в самодурство, якщо педагог не знає нічого іншого, крім влади карцеру і різки, використовуючи її, щоб подавити волю дитини. Більше того, якщо вчитель не любить дітей, не знає їх внутрішнього світу, забуває, що сам буває дитиною, він втрачає моральне право вчити і виховувати.

В. Стефаник вважав важливим засобом гуманного впливу на особистість учня добре слово вчителя. Чим вищий освітній і культурний його рівень, тим більшим авторитетом він користується. Такий педагог, на думку Стефаника, впливає на дітей своєю майстерністю, доброзичливістю, тоном спілкування і взаєморозумінням. Все це створює атмосферу довіри, творчості, бажання здобувати освіту, співробітництва.

Аналізуючи систему виховання, письменник приходять до висновку, що особливо актуальні сьогодні взаємовідносини вчителя і учнів не повинні обмежуватись стінами школи. Дух довіри і співпраці слід поширювати у буденне життя. Саме там перевіряється моноліт гуманних взаємовідносин.

Розуміючи вирішальну роль школи і вчителя в формуванні осо-

бистості дитини, Стефаник "прив'язує" цей процес до традицій сімейного виховання. Саме тут, на наш погляд, бачимо невичерпне джерело гуманістичного виховання підростаючого покоління: єдність дій школи, сім'ї з її традиціями моральної поведінки і навколишнього життя. Персонажі багатьох новел письменника /"Кленові листки", "Лист", "Новина"/ піклуються не тільки про життя і землю, але й ведуть розмови про сьогодення і майбутнє своїх дітей.

Ми бачимо, що увагу Стефаника незмінно притягали до себе батьки і діти; їх взаємовідносини. Роздуми батьків про свою старість, про те, чи зуміють діти пронести через життя той моральний досвід, який вони їм заклали, червоною ниткою проходять через його творчість /"Діти", "Ангел", "Сама самісінька"/.

Манкуртизму треба протиставити процес цілеспрямованого формування гуманістичних взаємовідносин. І черпати насагу в цій діяльності нам повинна допомогти творча спадщина В. Стефаника.

ХРУЦ В. /Івано-Франківськ/

ЗНЕДОЛЕНЕ ДИТИНСТВО І НЕЗАХИЩЕНА СТАРІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА В НОВЕЛАХ В. СТЕФАНІКА

одним з парадоксів суспільної системи, яка, не витримавши перевірки часом, швидко змінюється, було трагічне розходження прекрасних ідеалів і їх втілення в реальному житті, прірва між закликами і не вчиняттями чи не бажаннями підкорятись їх суті. Це, думается, одна із причин, більше того, закономірностей, що лежить в основі суспільного оновлення, важких кроків до гуманізації і

демократизації суспільства.

Вдумуючись в зміст новел В. Стефаніка, стверджується, що в не легкий час життя українського народу в умовах австро-угорського і польського панування, великий мислитель і гуманіст бачив ту межу, яка розділяла гарні слова про увагу до дітей та повагу до старих і німецьких та їх злиденним існуванням.

Засуджуючи сьогодні байдужість батьків, діти яких за їх життя ростуть сиротами, виступаючи проти грубості, егоїзму і жорстокості дітей у їх ставленні до батьків, ми широко використовуємо гуманізм новел В. Стефаніка, його співчутливе вболівання за знедолених.

З особливою теплотою і *болем* змальовує великий гуманіст і демократ В. Стефанік трагічне становище найменш захищених верств - хворих і голодних дітей та німецьку самотність старість.

В новелі "Ангел" самотня і хвора Тимчиха докірливо говорить: "Старого лиш озми та закопай! Шкода тої ложки страви, що з'їсть та того кута печі, що заложить... Таки не варт старому жити, та й решта!".

Смутно старій не від старості, до всіх вона *прийде*, а від невдячності своїх же дітей. "Та ти гадаєш, старий, що хтось за тебе нагадує! Якби мене не було, та й би ніхто і не гавкнув за тобою. Ой, сьогодні діти, такі діти, ще аж у п'ятах постиває! Але-с, дурний, бігме-с, дурний. Було понабирати банків та векселів, та добре поїдати та попивати, та жити по-панцьки. А то заобігали-м обов, речка жували на яшницю, а сьогодні і обіду на тебе ніхто не зробить".

Ще трагічніша доля самотньої, безпомічної, помираючої баби у новелі "Сама-самісінька". "У хаті бриніли *мухи*... сідали на бабу. Лізли в очі, в рот. Баба постогнувала, але *мух* не могла від-

гонити... Лежала на землі та дивилась блужними очима на хрест... Спалені губи з трудом розкривала та білим язиком їх зволоувала".

Такою ж трагічною і самотньою є смерть Романихи у новелі "Шкода". Неймовірно важко заробляла вона гроші на корову: "Я до днини пре-ду, аж ми пушки спухають, аж пісок у очах стає. Лиш один бог знає, як я той грейцір гірко прстала"... Помирає Романиха в кліві, біля помираючої корови і не має кому їх *врятувати*, хоч "обі боролися зі смертю".

В. Стефанік підкреслює виключну доброту, щирість і милосердя старих і бідних людей. Такою є Митриха в новелі "Осінь", Романиха в "Шкодi", яка "ніколи нікому молока не жувала. Десь дитина за-неможе, десь жінка у злогах, а я йду з горнячком та й несу молочка. Та й сирця я роздавала людям до кулешки".

Трагічна доля батьків, які втрачають єдину свою надію - дітей. Не має меж горе батьків Миколи Чорного у новелах "Виводили з села" і "Стратився". Метафори "а вікна в плач, заплакали, як маленькі діти", пестливі, сповнені любові, звертання до померлих дітей: Василька і Юрчика /новела "Синя книжечка"/, голосіння батьків біля мертвого сина "Ой, питинко, ми тобі з мамов весіле лагодили та музики наймали, а ти собі геть від нас пішов" /новела "Стратився"/, не можуть не зворушити, не викликати співчуття до нещасних батьків.

Ще з більшою художньою правдою і силою змальовано трагічне життя дітей. Нічим не можуть врятувати бідні батьки свою єдину помираючу доньку Катрусю /новела "Катруся"/. Крайня безвихідь Гриця Летичого /"Новина"/ штовхає його на виключний вчинок, але і в нього, здавалося б вбивці, живуть ніжність і переживання за долю старшої донечки Гандзуні: "оце в стежечков йди, геть, геть аж у гору, ...Гай, йди, бо то ніч... а на тобі бучок, бо як ті пєс

надибає. та й роздере, а з бучком май безпечніше".

Злидні і важка праця не вбили любові до дітей в Івана /"Кленові листки"/. "Счі його запалилися, і в них появилася страшна любов до дітей, ... "Викликають співчуття гіркі, але правдиві слова Івана про нещасну долю дітей: "Тай росте воно в яслах, під стогом або під лавов, їсть кулаки, умивається слезами... А потім воно бігає біля худоби, ноги - одна рана, роса їсть, стерня коле, а воно скаче та й плаче". Помираюча мати просить старшого сина: "Семенку, аби-с не давав Катрусь, і Марійку, і Василька бити мацусі. Чусь? Бо мацуха буде вас бити, від їди відганяти і білих сорочок не давати". Таке звертання, як народна журлива дума, викликає не стільки співчуття, але й слези. І обурення та гнів від того, що стільки горя людям приносив несправедливий суспільний лад.

Новели В.Стефаника без закликів, без пафосу, прості і правдиві, як і його знедолені герої, носять величезної сили можливості для формування в учнів милосердя і співчуття - моральних рис, яких сьогодні так бракує значній частині молоді.

Знедолене дитинство і незахищена старість - проблема не лише періоду, в який жив і писав наш талановитий краєнин. Ця проблема болюча і сьогодні. Її вирішення залежить не лише від мастності і добробуту в суспільстві, але й від чистоти наших думок і дій, від доброти і розуміння кожного з нас і, попереду всього, батьків і учителів.

III секція

МОВА І СТИЛЬ ТВОРІВ В.СТЕФАНИКА

БАВИЧ Н. /Чернівці/ Психологізм новел В.Стефаника засобами фразеології	3
БАРАН Я. Фразеологічні діалектизми у новелах В.Стефаника .	5
ВИЧКО З., ВИЧКО Н. /Львів/ Мова художніх творів В.Стефаника	7
ВІЛОУСЕНКО П. /Кривий Ріг/ Словотвірні діалектизми у новелах В.Стефаника	9
БОНДАРЕНКО Д. Назви рослин у творах В.Стефаника	11
ВКАЛИК Я. Робота над словником мови художніх творів В.Стефаника	13
ВИСОЧИНА А., ПОПОВА І. /Дніпропетровськ/ Морфологічні діалектизми у творах В.Стефаника	16
ГАНДЗИК С. Категорія виду українського дієслова у німецькому перекладі І.Поповича новели В.Стефаника "Кленові листки"	18
ГРЕЩУК В. Словотвір і художній текст /на матеріалі новел В.Стефаника/	21
ГРИЦИК Г. /Дрогобич/ Елементи фольклорного мовлення у новелах В.Стефаника	24
ГРИЦИК Н. /Дрогобич/ Емоційно-експресивний синтаксис новел В.Стефаника	26
ЛЕМСЬКА О. /Дрогобич/ Особливості мови листів В.Стефаника до митрополита Андрея Шептицького	28
ДЗЮБИШИН-МЕЛЬНИК І. /Київ/ Варіантність у мові і стилі В.Стефаника	30
БРМОЛЕНКО С. /Київ/ Стилистика Стефаникових новел в історії української літературної мови	32
ЗЕЛЕНЬКО А. /Луганськ/ Взаємодія загальнономовного й діалектного як один із компонентів творчої манери В.Стефаника	35

ЖУРАВЛОВА Н. /Запоріжжя/ Стилiстична роль народнопiсенних елементiв у новелах В.Стефанiка	37
ІВАНОВА А. Семантика порiвнянь у новелах В.Стефанiка	39
КАСТРИШИН З. Епiтет у новелах В.Стефанiка	40
КОВАЛЬЧУК М. /Днiпропетровськ/ Синтаксичнi форми вираження трагiчного у новелах В.Стефанiка	42
КОВИЛЯНСЬКИЙ І. /Чернiвцi/ Перифраза у творах В.Стефанiка	45
КОВИЛЯНСЬКА М. /Чернiвцi/ Особливостi дiєслiвного керування у мовi творiв В.Стефанiка	47
КОНОНЕНКО В. Нацiонально-культурний мовний компонент у структурi художнiх текстiв В.Стефанiка	49
КОРОПЕНКО І. /Киiв/ Специфiка запозичень у словнику мови В.Стефанiка	51
КУЧЕРЕНКО Л. /Запорiжжя/ Порiвняльнi конструкцiї в мовi новел В.Стефанiка	54
МИРОНИК Н. /Запорiжжя/ Проблеми перекладу творiв В.Стефанiка росiйською мовою /лiнгвiстичний аспект/	56
МІРОШНИЧЕНКО В. /Запорiжжя/ Творчiсть В.Стефанiка в англiйських та французьких перекладах	58
ОЛЕКСЕНКО В. /Херсон/ Мовнi засоби вираження емоцiй у новелах В.Стефанiка	60
СЕМИРЯК В. /Запорiжжя/ Взаємопроникнення нацiонального й iнтернацiонального в мовнiй практицi В.Стефанiка	63
СІКОРСЬКА З., ТЕРНОВСЬКА Г. /Дуганськ/ Лiнгвостилiстичний аналіз новели В.Стефанiка "Злодiй"	65
СКАБ М. /Чернiвцi/ Лiнгвiстичний аналіз новели В.Стефанiка "Новина"	67
СНІЖКО Н. /Киiв/ Виробнича лексика в художнiй мовi В.Стефанiка	69
ТИШКІВСЬКА Н. Архiтектонiка новел В.Стефанiка	71
ТУРЧИН В. До вивчення змiстової сегментацiї новели В.Стефанiка "Палiй"	73

ХРИСТІАНІНОВА Р., ДЯКІНА В. /Бердянськ/ Фонетичні діалектизми в новелах В.Стефаніка	75
ШУМЕЙ І. /Дрогобич/ Термінологічна лексика трагедії у новелах В.Стефаніка	79
ЛЕСІК М. У творчій лабораторії В.Стефаніка	81
КОНОНЕНКО І. /Київ/ Прикметник у контексті новелістики В.Стефаніка	81
ГОЛЯНИЧ М. Художнє означення до дії у новелах В.Стефаніка	83
ІV секція	
ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ В.СТЕФАНИКА	
АРСЕНИЧ П. В.Стефанік і народні вчителі /культурно-громадська співпраця В.Стефаніка з народними вчителями Покуття//.....	86
БОДНАР М. Психологічні погляди В.Стефаніка	90
ДОМБРОВСЬКИЙ С., СКУЛЬСЬКИЙ Р. Проблема сімейного виховання в новелістиці В.Стефаніка	92
ЗАВГОРОДНЯ Т. Новели В.Стефаніка як засіб формування громадянської зрілості школярів	94
ІВАСИШИН О. Тема дитячої долі у творчості В.Стефаніка ...	97
ІГНАТИЧ М. /Рівне/ Роль новелістики В.Стефаніка в процесі формування духовної культури студентів	99
ІЗВІКОВА Г. Стефанік і трудове виховання дітей	102
БОГУШ А., ТКАЧУК О. Використання літературної спадщини В.Стефаніка у сучасній школі	104
КАРПЕНКО З. Творчiсть В.Стефанiка: спроба екзистенцiонального аналізу	106
КІЛІЧЕНКО О. Вплив стилю спілкування батьків на формування особистості дитини /на матеріалі новел В.Стефаніка/	109

КІНДРАТІК Б. Використання творів В.Стефаніка в процесі формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів української національної школи	III
ЛИСЕНКО Н., НАГАЧЕВСЬКА З. Літературне краєзнавство як засіб формування морально-етичних понять у дітей старшого дошкільного віку	113
ЛИТВИН С. Формування у студентів уміння діагностувати типи критичних ситуацій на матеріалі творів В.Стефаніка	115
РЕГА С. Ідеї гуманізації взаємовідносин між учнями, вчителями і батьками у творчій спадщині В.Стефаніка	117
ХРУЦЬ О. Знедолене дитинство і незахищена старість як соціально-педагогічна проблема в новелах В.Стефаніка	119

НБ ПНУС

762324